

tében, ügyesen összeállított egyveleg adatott, melynek részletei komolyak és tréfásak valának, u. m. „*Mátyás király halála*“ Szigligeti drámája után; jelenetek a „*Pünkösdi királynéből*“ és a „*Peleskei notáriusból*“, záradékul „*Pannonia diadala*“ jól sikerült, görög tüzi allegoria. Másnap ez előadás kisebb közönség előtt ismételtetett. Vasárnap ismét roppant közönség. A „*Ludas Matyi*“ című régi népszimű adatott, új átdolgozással. Sok bohóság, tréfa, jó kedv és zajos tetszés. A színpadon sok jó igyekezet. Hétfőn és esütörtökön ismét két Szigligetiféle népszimű: „*Zsidó*“ és „*Székely katoná*“ — jó előadás. A többi esteket holmi „*Notredamei toronyőr*“ és „*Kronsteini hercejték*“-féle rém- és unalomdrámák töltötték be, melyek sem nem tetszenek, sem kedvvel nem játszanak. Hanem, úgy látszik, az igazgató, végig próbálgatja a budai közönség gusz-tusát; s végig mutogatja, az ő társulata is mire képes és nem képes. Jól teszi. Hanem azért várjuk azokat az új eredeti népsziműveket, melyek előadása e napokban indult meg.

Szerkesztői mondanivaló.

5805. **Darány.** Ohajtását szívesen teljesítjük, s intézkedünk, hogy jövő hó közepeig a kívánt példányok ön kezében legyenek.
 5806. **Losonc.** P. Vettük a csinos rajzokat. Ezekkel már boldogulhatunk, a mint-hogy azonnal munkába is vétettek. Ha első ízben mindjárt ily küldeményt kapunk, eddig rég tul vagyunk a dolgon.
 5807. **Sárospatak.** Dr. S. Levelünk „közbejött akadályoknál fogva“ elkésett; de eddig bizonyosan kézhez jutott. Közel találkozásig.
 5808. **Bessenői pusztá.** B. S. A panasz tárgya kiadó-hivatalunkban elintéztetett A két lap december végéig jár.
 5809. **II. Rakóczy Ferencz bucsuja.** Még ha külfömrá nézve tökéletesebb volna is, tárgyánál fogva most nem közölhető. Experto crede Albert.
 5810. **Fekete L.** A Szkalnitzky szép terve szerint épülő debreczeni színház rajzát bírjuk, s mielőtt az alapkö ünnepélyes letételének ideje meg lesz határozva, azonnal közölni fogjuk. Követni fogja a pesti redout gyönyörű épületének rajza. Ez utóbbi valódi díszes lesz a pesti Duna-partnak. Mint eddig is tapasztalhatta ön, a hazai építészeti fejlődést, haladását folytonos figyelemmel kísérjük, s igen örvendünk, ha szerény közönségünk által is e téren a jó ízlést és ismereteket terjeszthetjük. Közlebb egy derek új falusi iskola rajzát fogjuk hozni.
 5811. **Privige.** A Gy. A város határában talált római és magyar régi pénzeket vettük s a n. Muzeyumnak át fogjuk szolgáltatni. A tudósítást közelebb.
 5812. **Éji ábránd.** Szép alapeszme; a verselésben könnyűség, — de a compositio zavart, a kivitel gyöngye. Minő erőtetett, természetlen kép p. o. midőn a hulló csillagról azt mondja: „*Ez hazámnak lelke!*“ Még ha fölfelé futna, úgy csak meg lehetne valahogy engedni.

5813. **Reménylünk.** A versesomó olvasásától elment a kedvünk, a mint mindjárt az első versszakban e nyelvtani szörny-rimet olvastuk: „... a szép háza, ... már elkérhoza!“ Ha elriasztott jóakaratumk visszakérül, majd talán még tovább lapozgatunk a küldeményben. Addig is boldog új esztendő!
 5814. **T. tudósítóinknak a vidéken.** Kérjük önöket, hogy az add-ezekutiókat illetőleg csupán csak *tények* előadására szorítkozni, s az illető észrevételek megtételét a kegyes olvasóra bízni sziveskedjenek. Így kívánja azt most a felettünk uralgó fatum. — Különben volt alkalmunk, ez új találmánnyal szemtel szembe is megismerkedni. Epen midőn e sorokat írogattuk, állított be a Vasárnapi Ujság kiadói hajlékába egynehány szuronyos praenumerans, reklamálván az elmaradt számokat. Majd csak eligazítják velök is a dolgot. Addig is papirosban és nyomdai festékben nem láthatnak ott szükségét, — a a szomszédban van az „*Ústökös*“ a ki mulatságaikról is gondoskodhatik

HETI NAPTÁR.

Hó-és hetinap	Katholik. és Protest. naptár	Gör.-oros naptár	Nap-kelet nyug.		Izraelit. naptár	Hold-kelet nyug.	
			o	p.		o	p.
Oktober			Okt. (6)		March.		
20 Vasár.	F 22 Vendel	F 21 Ve	6 27	5 16	6 27	5 16	5 26 8 15
21 Hétfő	Orsolya szűz	Vidor	6 29	5 17	6 29	5 17	5 59 9 17
22 Kedd	Mór p. Kord	Mór Alo	6 31	5 0 18	6 31	5 0 18	6 41 10 17
23 Szerda	Kapizst. Ján	Szever	6 32	5 58	19B. Sät.u.	7 30	11 9
24 Csütör.	Ráfael főang	Ráfael	6 33	5 57	20elk.b.v.	8 17	11 58
25 Péntek	Krizanthus	Kriz. Dá	6 35	5 55	21 Annon	9 35	0 33
26 Szomb.	Dömöt. vért.	Dömöt.	6 36	5 53	22 S Sab	10 43	1 5

Holdnegyed: 6 Utolsó negyed 26-án 11 óra 10 perczkor éjjel.

TARTALOM.

Máté István, néptanító (arczkép). — A történet olvasásakor. *Dalmady Győző.* — A debreczeni kastély (folytatás). *Jókai Mór.* — Pestről a középponti Kárpátok felé és vissza (folytatás, képekkel). — Hévmérő. — Madártanya északon. — Bűngézet az élet és tudomány mezején. — Erdélyi magyar levelek a XVII-ik századból. — **Tárház:** A kakas-ünnep Hétfaluban. *Zajzoni.* — Irodalom és művészet. — Egyház és iskola. — Ipar, gazdaság, kereskedés. — Köztisztviselők, egyletek. — Közlekedés. — Mi újság? — Egyveleg. — Sakkjáték. — Nemzeti színházi napló. — Budai népszínház. — Szerkesztői mondanivaló. — Heti naptár.

Felölös szerkesztő **Pákh Albert**: (lak. magyar-utca 1. sz.)

Évnegyedre 2 ft. 50 kr. **Két lap együtt!!** **Fél évre 5 forint.**
 Előfizetési fölhívás

Vasárnapi Ujság és Politikai Ujdonságok
 1861-ik évi utolsó negyedére.

Előfizetési föltételek:

(Buda-Pesten házhoz hordatva, vagy postai bérmentes küldéssel)

évnegyedre, azaz: október—decemberre 2 ft. 50 kr.
 félévre, azaz: október—mártiusra 1861—1862 5 „ — „

Csupán
Vasárnapi Ujság
 félévre 3 ft.
 évnegyedre 1 ft. 50 kr.

Tíz előfizetett példányra egy tiszteletpéldány.
 A pénzek bérmentes küldése kéretik.
 Az 1861. évi II. félévi folyamból teljes számú példányokkal még folyvást szolgálhatunk.

Csupán
Politikai Ujdonságok
 félévre 2 ft. 50 kr.
 évnegyedre 1 ft. 25 kr.

A Vasárnapi Ujság és Politikai Ujdonságok kiadó-hivatala Pesten,
 egyetem-utca 4-ik szám alatt.

Kiadó-tulajdonos **Heckenast Gusztáv.** — Nyomatja **Landerer és Heckenast,** egyetem-utca 4. szám alatt Pesten 1861.

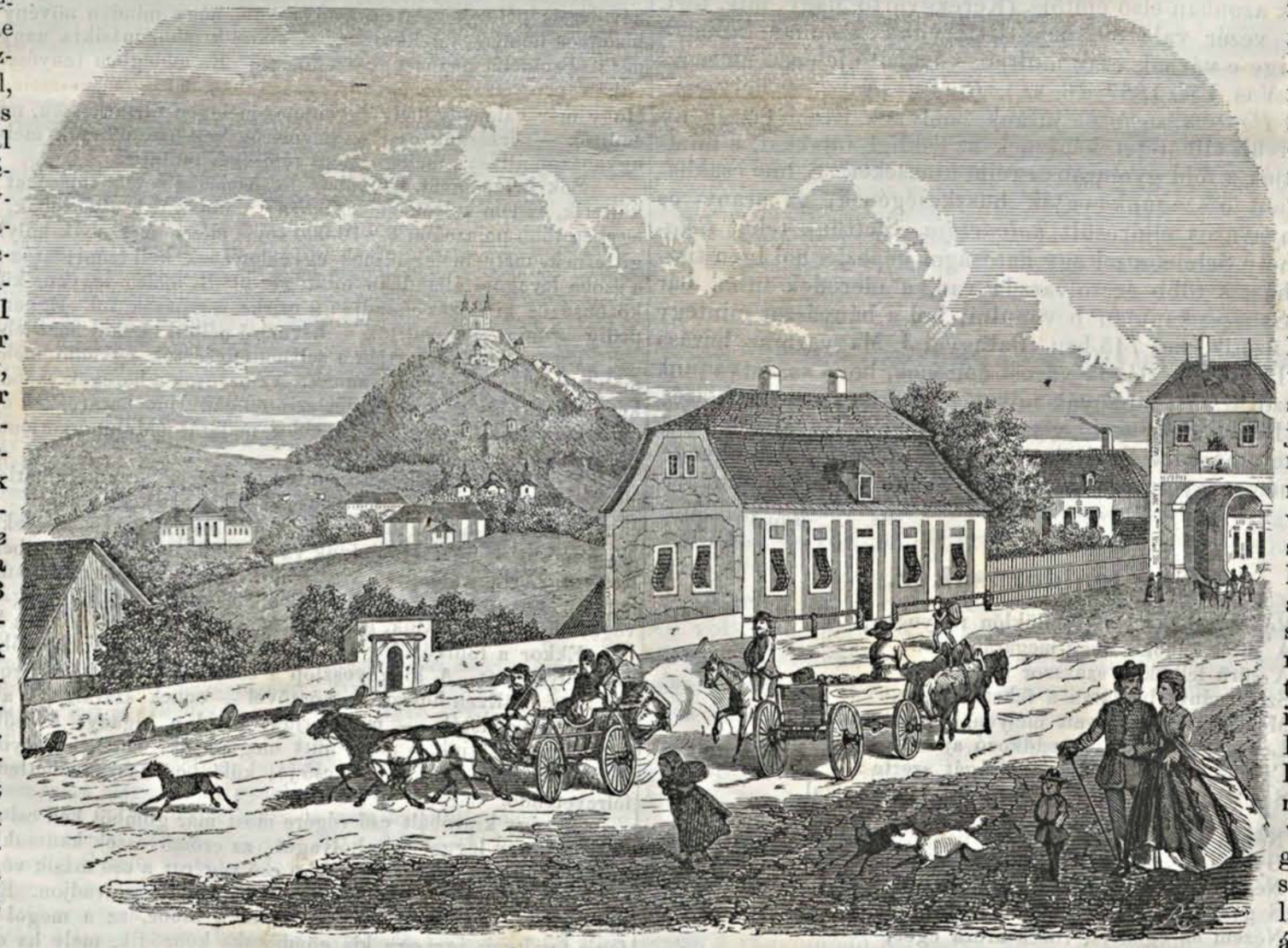
Pest, október 27-én 1861.

A Vasárnapi Ujság hetenkint egyszer nagy negyedrében 1 1/2 iven jelenik meg. Előfizetési díj Buda-Pesten házhoz küldve vagy postai uton külön a Vasárnapi Ujságra félévre 3 ft., a Politikai Ujdonságokkal együtt 5 ft. újpénzben. — Az előfizetési díj a Vasárnapi Ujság kiadó-hivatalához (Pest, egyetem-utca 4. szám.) bérmentve utasítandó. (Szerkesztési szállás: magyar-utca 1. szám.)

Pestről a középponti Kárpátok felé és vissza.

(Folytatás.)
 XV. *Selmec, sept. 12-én, 1860. Óvár,* mit tegnap a sötétség és sűrű esőzés miatt nem láthattunk, az idézett „M. Természetbarát“ füzeté szerint már régi bányatelep. Ugyanis 1006-ban már mint réz- és ezüstbánya ismeretes volt. Sime most is ércz-olvaszdákkal, zúzdákkal és hámorokkal van körülvéve. A hegy-szülte patakok vízvezetékekre oszolnak, miből csak hamar észre vesszük, hogy az ipar itt szép virágzásnak örvend. E szűk völgybe nyílik *Urvölgye* is, mely maga évenkint 3 mázsa ezüst-és tömérdek rézzel kedveskedik. Továbbahermenezi völgy torkolatát pillantjuk meg, hol a híres gőzpapírgyár egész nagyszerűségében működik. Itt huzalgár, ott érczválaszdák, amott faszállító vizrekeszekkel találkozunk, melyek mindinkább azon meggyőződésre bírják az észlelőt, hogy Zólyom megye iparunk jeles képviselője. Itt kő, fa, víz, szóval minden tökéstítetik, mely aztán dús kamatokat hoz — a külföldnek! Sic vos non vobis!
 Ily iparépületek sorai között *Besztércsbánya* falai körébe

jutánk. A nap első sugaraival mi is üdvözlök e fölföldi csinos — mintegy 12,000 lakossal bíró — városunk szép épületeit, melyek között különös figyelmet gerjeszt a nagy kiterjedésű püspöki lak, az aránylag csekély külsejű székesegyház, a nagy plebáni templom s főleg a hozzákapcsolt góth egyház, melynek rajzát közelebb hozandjuk; művészi keresztelő-medenczéjét a Vas. Ujs.

Selmeczi kalvária.

1858. 14. sz. rajzban is bemutatá már. Mögötte terül egy félig rombaduló épület, melynek egyik ajtaja fölött egymárványlapon a fölírás már szinté olvashatlan; sebtiben tehát csak az évszámot jegyzém föl, mely *MIA*, mit 1412-nek vélek olvasandónak. — Ezen épület a vár főreszt képezé, melyben *Mátyás király* is nejevel, *Beatrix* xal lakhatott, minthogy e városban gyakran és szívesen mulatott. Nem ártana, kissé több figyelmet fordítani ez épületre, annyival inkább, minthogy kétségkívül itt tartattak több ízben az országgyűlések, *Bethlen király* lyá választása stb. Föltűnő, hogy e vár hajdani sorsáról e város még tisztes lakói sem tudtak részleteket mondani!
 Diszes az ezen épületek előtt levő sétány és az avval szemben álló katolikus gymnasium épülete, mely hazánk legszebb

tanépületei közé tartozik s legújabb időben épült. — Értésítvényeiből tudjuk, hogy 8 év óta német esch államgymnasiummá alakították át, és hogy ifjuságának száma 8. osztályban 179-re megy, mire önként azon kérdés villan meg elmémben, vajjon mi oka lehet, hogy az utolsó évtizedben nagy költséggel állított és föntartott, államgymnasiumokban az ifjuság száma mindenütt csekély? — Én a nemzetiség háttérbeszorításának tulajdonítom. Említendő még a megyeház, a prot. imaház és tanintézet stb. Piacza élénk, és meglepő vala sept. 12-én aprószemű, de igen édes cseresnyét nemcsak láthatni, hanem ehetni is. (Besztercebánya város rajzát l. a V. U. 1857. évi, 36. számában.)

Rövid egy órai fürkészet után *Hojnik* falun át tovább folytatok utunkat a mindig kellemesebbé és szelidebbé váló tájon, hol a komor fenyvesek, kellemes bükk, nyír sőt vaczkorfákkal váltanak föl. Balra a hegyek oldalán a Garamtól, és országúttól kis félórnyira *Szilics* fürdőhely csinos épületei mosolyognak az utasra, s ligetei mintegy csalogatják az üdítő források színhelyére az embert. Ott, mint tudjuk, közös tükrökben történvén a fürdés, ez még a társalgás kelleméi által is fűszerezetik. 8 forrásának hőmérséklete 20—25° R. 4 ezen források közül iható vízzel szolgál. Mindezek a „M. Term. barát” szerint „szénaszavas alkalikus sós vasvizek, s a Józsefforrás, összehasonlítva az európai hírv aczélforrásokkal . . . 0.80 részzel több vasat tartalmaz, mint a külföldi források legerősebbike: Rippoldsau (Badenben). Szliás téhat nemcsak honunknak, hanem Európának természetű ritkaságai közé tartozik, s még is a látogatók száma aránylag mily kevés! Egyébiránt jels tulajdonairól személyesen meg nem győződhetvén ez alkalommal, bővebb ismertetését másokra vagy máskorra hagyom, itt egyedül a Vas. Ujs. 1858. 39. számában közölt rajzára figyelmeztetvén

— Tovább haladván, szemünkbe ötlök a vidéket költőivé emelő, s nemzeti nagylétünk korszakában N. Lajos által épült *Zólyom* vára, melynek azonban első építője. (Kerékgyártó Magy. miv. tört. 132. l.) Bors vezér vala 892-ben. Uttervünk azonban Selmece felé intett, s így e várnak csak multján s lakható jelenén merengvén (l. rajzát Vas. Ujs. 1857. 16. sz.), *Bucs* és *Kozelnik* helységek keresztül *Hont vármegyébe* jutánk, melynek itteni faszegény hegyei rendkívüli ellentétet képeznek az eddigi tájakkal, s mintegy gyaníttatják a föld gyomrában rejlő kincseket. S ime csakhamar előbukkant országunk egyik büszkeségének, az arany- és ezüst-dús bányaváros elhíresült *kalváriája*. Siettünk tehát *Bélabányán* át, mely Selmecczel egy hatóságot képez, s hol igen tisztességhely, azon *Selmec* kapuján b-vonulni, hol a bányászat mintegy 2000 év óta üzemel, hol 745-ben (Palugyai J. Magyarország leírása IV. köt. 787 l.) morva-szlávok várost építének, hová s. Istvánunk száz bányászokat hitt a bányák mivélésére, kiket a tatárok szétűzvé, IV. Béla édesgetett vissza mindenféle kiváltságokkal, melyeket a hon második alapítója tán csak szükségszülte engedékenységéből német nyelven fogalmazott okmányban engedményeztet nekik!

(Folyt. következik.)

Nap leáldozásakor.

Végző a nap utját tündöklőn ragyogva,
A sötét felhőket meg-megaranyozva;
A sűrű felhőkön százsor általtörve,
Szivárványt bocsátva a fekete földre.
Most fényes szárnyait melyen leeresztve
Lebeg az ég szélén imádkozó ajkkal;
Csöndes szellő hordja imádságát szerte:
S viszhangzik a berek, suttog a lomb halkal.

Nézem szememmel a tenger habjába,
Gyöngyöt szed odalenn fénykoronájába;
Nézem szememmel a zsenő fűszálon —
S gyöngyeit idefenn lerakva találon.
Nézem az égen is, tüzes arca éget,
Egét a szívem s lelkeket gyulasztja, —
Két szemem szikrázik, keresné a véget
S küdbe vész a látók: keresni mi haszna?

Oh! mi fenséges volt leáldozásában,
Kialudt, elaludt a tenger habjában.
Csókot hint utána az ég, a pirosló,
Ráborul aztán a csillagos koporsó.

Néma lesz a világ, szívverése lassul,
Egy csöndes sohajtás száll el csak az égbe;
A csöndes sohajtás kérdi a csillagtul:
Hosszu lesz e álunk, virrad-e az égbe? . . .

Képzetelem az éj titkába eresztve;
Fölrezenek mindjárt a csapadék neszre:
Repül a vak bagoly szárnyain a vésznek,
Csipeg a madár: odavan a fészek.
Megzördül a szikla, a vad foga csetten,
Üzi a fene éh s kölyke nyöszörgése, —
Kirohan s a liget cserc, bokra, menten
Leborul előtte gyáva remegéssel.

Álarczos alakok rémületes árnyként,
— Sohajtva az éjet, gyűlölvé a napfényt —
Meggzúlják a határt s fölverik a csendet,
A csendet, mely után minden szív csegett.
Tűzvész, gyilok, orzás, szűzek gyalázása,
Sirok feltörése, templomok rablása,
Borzasztó lesz ez éj! S annyi pusztulásra
Ha jó a virradat, lesz-e, a ki lássa?

Igy tünődik lelkem, míg az alkonyt nézem,
S tagjaim létét is alig-alig érzem.
Egyszer csak a csillag, mit a sohaj kérdett,
Leszalad s befutja gyorsan a térséget;
A merre befutja, fényes ívet ír le,
S kicsalja a népet, nézni a jóslatot —
Aranyos betűkkel fölírva az ivre:
„Halált hoz az álom, népek virraszszakot!”

Fejes István.

A hőmérő.

(Thermometer.)

(Vége.)

Nemcsak a tudományos, hanem a műipari életben is használják a hőmérőt; péld. kertészek. Tudva van, hogy minden növény tenyésztésére bizonyos hőmérséklet szükséges; egyikre kisebb, másira nagyobb. Az ananász (Bromelia ananász) csak 20—25° R. melegben tenyész. Ilyen nálunk ritkán van, azért az csak üvegházakban, mesterséges melegben tartható. Hogy már valamely hely egyenletes melegen tartathassék, miután — mint említők — érzésünk csak — hőmérőt kell használnunk, melyben a higany ugyanazon állása a melegség egyenlőségét mutatja.

Sok helyt, péld. Chinában és Amerikában a tojásokat nem tyukkal költetik, hanem költökemencékben. Vannak t. i. oly szobák, melyek közül egyben több polczokon 8—10,000 tojás elfér. A szobák kályha által melegítetnek, mely melegítésnek egyenletesnek kell lenni; azaz szükség, hogy a szoba levegője állandóan mintegy 30° R. meleg legyen, különben mint a közönséges kifejezés mondja: a csirke a tojásba ful. Egyenletes meleget pedig — mint már említők — hőmérő nélkül tartani nem lehet.

Ugyanez által tartják a selyemtenyésztők egyenlő melegben a szobát, melyben selyemhernyóik vannak. Az orvosok a betegek szobáinak hőmérsékét, s a fürdőviz melegségét szintén e szerint határozzák meg. Sűrűzők az árpa csiráztatására, hogy ebből malátát (Malz) nyerjenek, határozott hőmérsékű helyet használnak sat.

Csak ezekből is látszik, mily szükséges, sőt elkerülhetlen a hőmérő. Az már most a kérdés: hogyan lehet azt készíteni?

Az üvegesboltokban árulnak oly üvegsöveket, melyeken végig igen kis átmérő, hengeralku lyuk van. Ebből veszünk körülbelül egy lábnyi hosszút. Arra különösen vigyáznunk, hogy lyuka mindenütt egyenlő bő legyen. Ezt pusztán csak megpróbálás után tudjuk meg. A cső egyik végét higanyba mártjuk, másikat szájunkba fogván, abból a levegőt kiszívjuk. Ekkor a földközi lég a higanyt a csőbe tolja, mint lopóba a bort, vagy más folyadékot. A higanyoszlop a csőben ne legyen nagyobb, mint 5—6 vonalnyi. Milyen hosszú ez, körzővel — ennek szárait t. i. annyira távolítván el egymástól, — megmérjük; majd a higanyt a csőben különböző helyekre bocsátjuk, s mindenütt megmérjük. Ha a higanyoszlop a csőben mindenütt egyenlő hosszú, a cső jó; különben hasznavehetlen, s mint ilyen félrevetendő.

Az így kipróbált cső végére most már gömböt kell csinálni. E végett vegyünk egy léggel telt hólyagot (az eröművészek kautsukhólyagot használnak), kössük ezt léghatlanul a cső végére; a cső másik végét pedig tartjuk oly erős lámpatűzbe, hogy az üveg megolvadjon. Ez meglévén, a hólyagból a levegőt lassan nyomjuk a csőbe, az a megolvadt üveget ki fogja feszíteni; így egy kis gömböcske képződik, mely ha oly nagy, mint egy középszerű meggy-, vagy cseresnyeszem, elég.

Most következnek a csőnek higanynyal megtöltése; de ennek tisztának, minden idegen anyagtól mentnek kell lenni. A közönségesen árutatni szokott higany sohasem tiszta, azért belőle minden idegen anyagot el kell távolítani. Erre nézve azt igen kis nyílású papirtölcséren bocsátjuk-át, a tölcseről több ízben megújítjuk, mindaddig, míg azon a higany legkisebb mocskot sem hagy. Hanem ez által csak a portól és más mocsktól tisztult

meg a higany, melyeket a levegőből magába vett. De, hát ha más fémek vannak közé vegyülve, hogyan kell ezektől megtisztítani? Legjobb és leg-egyszerűbb azt higitott, de tiszta salétromsavval (választó víz) sokáig és több ízben felrázni. Hogy az eljárás sikeresebb legyen, még jobb a higanyt néhány hétig a savval együtt hagyni, majd néhányszor leporolt vízzel, melyet minden győgszertárból kapni, kimosni, végre jól megszáraztatni. A higany megtisztításának még sok módja van; de mindenik bonyolodottabb, és így nehezebb, mint az itt előadott. Ugyanazért ebből elég legyen ennyi.

Hát a higanyt hogy lehet azon szüknyílású csőbe önteni? Nem más-képen, mint mesterségesen. A csőt és gömbjét szeszlámpa felett megmelegítjük, ez által azokban a léget megritkítjuk; most a cső nyílt végét a higanyba mártjuk, a külső lég sűrűbb levén, mint a cső- és golyóbeli, az a higanyt a csőbe és golyóba tolja, mindaddig, míg a külső és belső lég egyenlő sűrű nem lesz. A készletet ismét megmelegítjük, most már nemcsak a levegő terjed abban ki, hanem a higany is; sőt ennek gőze a levegőt a csőből kihajítja, vagyis inkább magával ragadja. A cső nyílt végét ismét higanyba mártjuk; meghűlvén a készlet, benne a higany összehúzódik, s lég-eres tér támad, melybe a külső lég az edényből ismét higanyt tol. Ez eljárást addig ismételtjük, míg a csőnek mintegy fele, vagy kétharmadrésze, s a golyó is tele nines.

Ekkor következik a cső beolvasztása, de úgy, hogy abban legkevesebb lég se maradjon. E végett annak nyílt végét tűzben meglágyítjuk, vékony hegybe kihúzzuk, e hegynek végét letörjük, hogy rajta igen kis lyuk maradjon. A golyót addig melegítjük, míg a higany a csőt egészen be nem tölti. Ekkor a végét hirtelen lámpa fölé tartván, lyukát beolvasztjuk.

Hőmérőnk már kész, csak a foksor hiányzik róla. Hogy ezt elkészíthessük, a fagy- és forrponot kell meghatározni. Amannak elérése végett a készletet lehetőleg függőlegesen tartva, egészen addig, meddig abban a higany van, olvadó jégbe vagy hóba mártjuk, s egy ideig benne hagyjuk. Walferdin és Regnault természettudósok azt kívánják, hogy az edény fenékén, melyben a hó, vagy jég van, lyuk legyen, hogy a megolvadó által származó víz azon kifolyhasson. A hóban, vagy jégben a higany határozott álláspontot vett, e pontot aztán megjegyezzük, mi megtörténhetik vagy borszeszben feloldott pezsétvírszal, vagy egy kis gyémántdarabkával — a közönséges jó kova is használható — mely karcol, de nem vág. A használandó hónap, vagy jégnek tisztának, minden idegen anyagtól mentnek kell lenni. Némely helyeken az eltartandó jeget sóval hintik meg, hogy jobban meg-fagyjon, az ilyen a kérdéses célra nem jó, mert hidegebb, mint a tiszta jég.

A forrponot meghatározása végett főzzünk leporolt vizet. A közönséges víz azért nem jó, mert idegen különböző anyagok vannak benne, melyek a víz hőmérsékét már magukban módosítják. A hőmérő gömbjének alsó felét a fővő vízbe mártjuk, többi részét a vizen kívül hagyván. A higany a melegség által kiterjesztetvén, a csőben fölemelkedik. E pontot is — mint imént a fagyponotnál mondatott — megjegyezzük, minek megtörténtével kész az alaptáv, t. i. a fagy- és forrponot közötti tér. Ezt tetszésünkhez képest 80 vagy 100 egyenlő részre oszthatjuk, a szerint, mint Reaumur, vagy Celsius-féle hőmérőt akarunk készíteni. A fokokat nem szokták magára a csőre vágni, hanem a mellette levő fémlemezre.

Hogy a készlet pontos legyen, figyelni kell annak készítésekor a lég nyomására, s több más körülmények között különösen arra, hogy midőn a fagy- és forrponot meg akarjuk határozni, a cső beolvasztása után ezzel 2—3 hónapig várunk kell, különben a készlet nem lesz pontos. Ugyanis a hőmérő gömbje a felhevítés következtében nagyon kiterjed, s egyszerre meg nem hűl, hanem nagyobb marad, mint később leend. Ha már a fagy-ponot ekkor határozzuk meg, nagyobb levén a golyó, ugyanazon hőmérséknel lejjebb fog a higany a csőben állani, mint később, midőn a golyó összehúzódik. Ez egy oka, hogy a legtöbb hőmérő nem pontos.

Ezekből látható: mily bajjal lehet csak egyszerű hőmérőt is készíteni. Egyes ember részéről nem is érdemes. Jobb, ha olyanoktól, kik annak mesterei, készen megszerezünk. Minden nagyobb városban vannak eröművészek (mechanikusok), kik ilyen készletek készítésével foglalkoznak, kiktől illő áron (1—5 ft.) lehet szerezni. Itt is igaz a példaszó: „Minél jobb valami, annál drágább. Olcsó husnak hig a leve.” Az eröművésztől került hőmérő is, kivált az olcsóbb, ritkán pontos. Annál jobb az, minél nagyobb golyója, hosszabb és szűkebb a csőve; mert így rajta a hőmérsék legkisebb változása is könnyen észlelhető. A már kész hőmérő pontoságának megtudására más mód nines hatalmunkban, mint megvizsgálni: vajjon a fagy- és forrponot helyesen van-e feltéve; mit annak olvadó hóba, vagy jégbe és fővő vízbe mártása által érhetünk el.

Az itt leirt, higanynyal töltött hőmérővel sem nagy hideget, sem nagy meleget nem lehet megmérni. Ugyanis a higany —32° R.-nál meg fagy, szilárd állapotba megy át, így többé öszszébb nem húzódik; legalább nem azon arányban, mint folyós állapotában, vele 28, legfőlebb 30° hideget lehet megmérni. Oly anyagról kelle tehát gondoskodni, mely soha meg nem fagy. Ilyen a közönséges borszesz, vagy spiritus, csakhogy ennek lehető tisztának, minden víztől mentnek kell lenni. Az ilyen borszesz langnak, vagy alkoholnak hívják. A langhőmérő készítése olyformán történik, mint a higanyhőmérőé. Hogy a lang a csőben jobban meglássék, meg szokták azt festeni, meg pedig oly szerrel, mely abban soha le nem ülepzik, így a cső átlatzó falu és egyenlő öblü marad. Legjobb e végre a festő atraczel (Anchusa tinctoria). Minthogy a lang +78° C.-nál forr, s így nem lehet vele oly meleget megmérni, mint a higanyhőmérővel: minthogy továbbá a fagyponot felül nem egyenletesen terjed ki; leginkább csak a hidegség megmérésére használják; ezért helyesebben *hidegmérőnek* (kryometer) ne-

vezhető. Erre már a fagyponot körül sokkal alkalmasabb, mint a higanyhőmérő, mert itt töltelékje egyenletesen terjed ki. De még ezzel sem lehet minden hideget megmérni, melyet eddig mesterségesen előállítottak; mert nyúlóssá, nyálkássá lesz, midőn aztán egyenletes kiterjedését elveszti. Ily hideg péld. ha egyenlő súlyú havat és kénsavat (vitriol) összekeverünk (=41° R.), különben a természet is állít elő ily hideget, péld. a föld északi tájain. A legnagyobb hideg, melyet eddig előállítottak, a szénsavnak és légelecsnek szilárd állapotba átménténél történi (=100° C.). Innen a legal-alkalmasabb hidegmérő, melyet Pleischl talált fel, iblanynyal violafestett légelecsot tartalmaz, s szerkezetére nézve a higanyhőmérővel megegyez.

Minthogy a higany +360° C.-nál forr, s gyakran ennél nagyobb meleget is kell megmérni, péld. az érczolvasztó kemencékét, üveghatár, porozellánkemencékét, vagy péld. gyújtó tükrök által és vegyi uton előállított meleget, mely +2000° C.-t is meghalad. Ennek megmérésére a higany nem levén alkalmas, más készletről gondoskodtak. Az ily készleteket tűz-mérőknek (pyrometer) nevezték. Némelyek éreng (platina) pálcának kiterjedése által határozták-meg a melegség nagyságát. Wedgwood cornwallisi agyagot használt e célra. Dániell a vas, vagy éreng és irla kiterjedése közti különbséget. Legelterjedtebb e részben a Petersen légtüzmérője. All ez egy érengből készült, üres, golyó, vagy körtealku, meglehetősen vastagfalú edényből, melynek köbtartalma különböző, péld. 1/4, —1 köbhüvelyk. Egyébiránt minél nagyobb, annál jobb. Az edénynek rövid nyaka van, mely esavarszárat képez; erre szintén egy érengkupak megy, nem egészen léghatlanul, melynek belseje csavarház, s mélyedései amannak emelkedéseibe vágódnak. Használat előtt az edényket lehetőleg száraz léggel megtöltik, a kupakot rácsavarják, s a megméréshez tüzbe beteszik. A meleg a levegőt ebben kiterjeszti, mely nem forvén meg az edényben, belőle kijő. Minél nagyobb a melegség, annál jobban kiterjed a levegő, annál több kijön az edényből, s annál ritkább lesz benne. Miután annyi ideig volt a tűzben, hogy annak hőmérsékét felvehette, hirtelen kivévén, hideg vízbe mártjuk. Itt a levegő meghűl, megsűrűdik, s hozzá az edényből víz tolul, még pedig annál több, minél ritkább volt a levegő, így minél nagyobb volt a tűz. A víz megmértvén, ennek mennyiségéből a tűz nagyságára következtetni lehet. Így mérték meg, hogy a vas =1050—1100, az aczél =1400, ezüst =1000, réz =1080, sárgaréz =912—970, arany =1200—1250, packföng =1200, kék-leny =9940, cseleny =12,100° C.-nál olvad meg.

Ezekből látszik, hogy az emberi szellem előtt semmi sines megmérhetlen. A föld nagysága, az égi testek egymástól távolsága, mozgásuk sebessége előtte tudva vannak. Hova fejtett a műveltség s tudomány, belátja az, ki a mult idők állását e részben a jelen korával összehasonlítja. Hova fog fejleni? egyelőre meg nem mondható. Ez a gondviselés titka. Szabadság, meglegedés a tudomány csendes és folytonos, azért biztos haladásának emeltyüi. Lengjen azért a szabadság, s meglegedés szelleme az emberiség felett, hogy tudomány tekintetében is hovatovább teljesüljön az irás szava: „Legyetek tökéletesek, mint mennyei atyátok tökéletes.”

Az újabb időben a melegség legkisebb mértékének, a hőmérsék legkisebb változásának megmérésére czélszerű készletet találtak fel: a hővillanyos oszlopot, melynek tüneményéből a föld felületén történő igen sok változásra következtést vonhatni. Erről andandó alkalommal.

Zsindely István.

Csomagszállítás légnymás által.

Londonnak, e mindig kiebb terjeszkedő világvárosnak napon-kint emelkedő forgalma mellett természetesnek találjuk, ha sokan oly eszközök feltalálásán törik fejüket, melyek a forgalmat könnyebbé, gyorsabbá teszik. Így közelebb ott egy társulat alakult, melynek célja: a város területén a levelek és csomagok gyorsabb szállítását eszközölni. E célra mozgató erőül a levegőt használják.

A jelen század negyedik évtizedének elején egy légköri vasut-ról volt szó, melylyel akkoriban kísérleteket is tettek. Valami Clegg megkísértette azon régi tapasztalati tételt, melyen közönséges szivattyúink alapulnak, a vaspályákra alkalmazni, s ez eszme után a Samuda testvérekkel egy vaspályát létesített. Tudva van, hogy a lég fajsúlyánál fogva bármely felületre bizonyos nyomást gyakorol. Ha már most egy csövet vízbe bocsátunk s a benne levő levegőt kiszivattyúzzuk, a csövön kívüli lég által nyomott víz a légmentes csőben oly magasra emelkedik, míg e vízoszlop a külső légnymással egyensúlyba nem jó. Ehhezképest a Samuda testvérek egy, a vaspályasinek közt végig futó csövet egyik végén kiüritettek, a másik végébe ellenben egy kölyüt helyeztek, mely természetesen, a rányomódó lég sulya által, a légmentes tér hosszában a cső másik végére löketett. Ha e kölyü a sinek közti cső fölött elhaladó kocsiakkal összeköttetésbe hozhatatik, úgy a feladat, t. i. a levegőnek mint hajtóerőnek alkalmazása vasutaknál, meg lett volna oldva. Mivel azonban sem Clegg és Samuda ezt kielégítőleg el nem érték, sem Pilbrow később más nehézségeket legyőzni nem bírt: azért az egész találmány a nyilvános forgalomra nézve min-

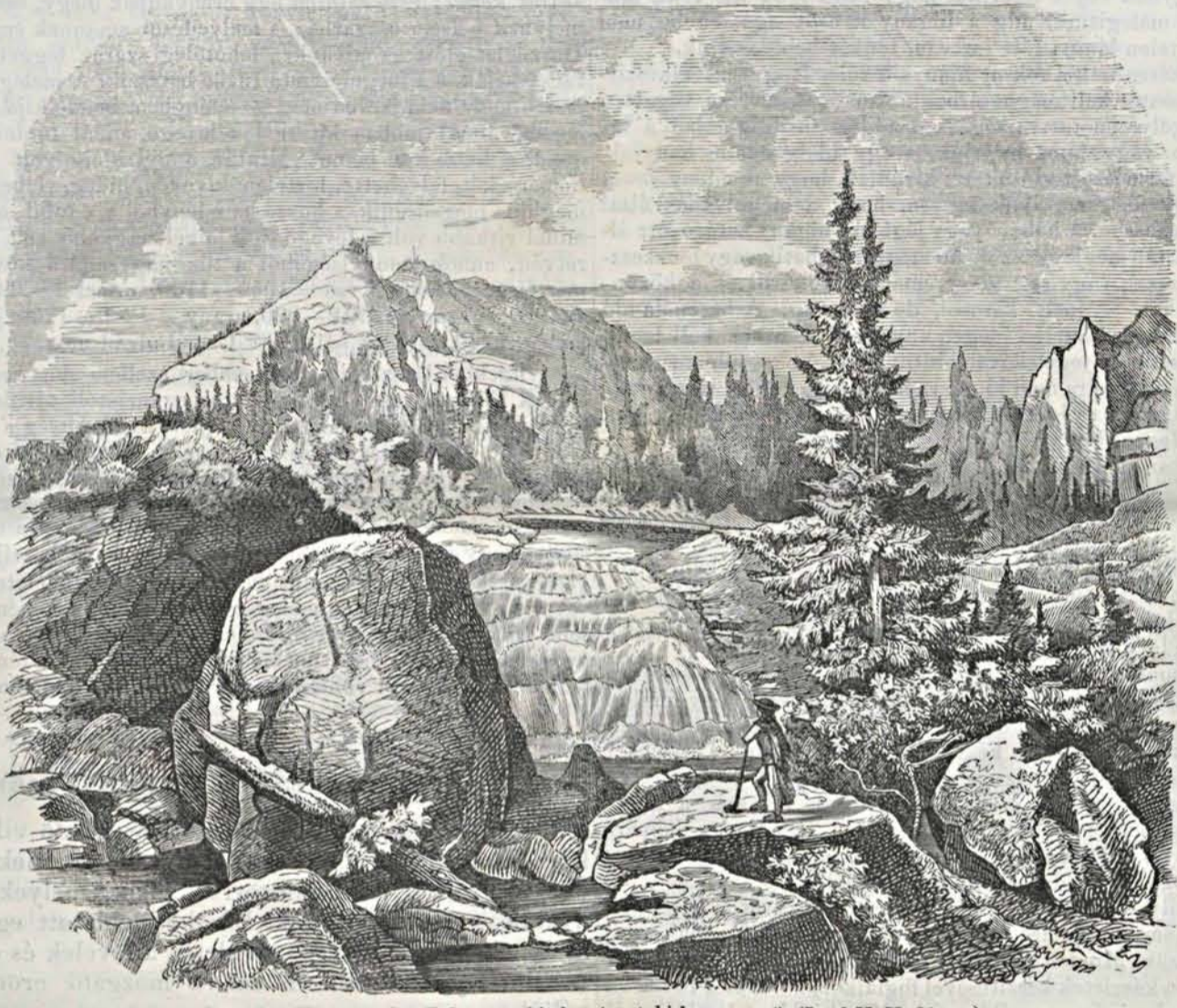
den gyakorlati eredmény nélkül abban maradt, míg nem azt ujabban a „Pneumatic Despatch Company,“ ha nem is személy, de legalább levél- és csomagszállításra azon módosítással igyekeznek alkalmazni, hogy a csöben tovaszított kölyű magát a kocsit képezi, melyre a levelek és csomagok rakatnak, s így a kölyűnek egy, a csövön kívül levő szállítóeszközzel összeköttetése egészen megoldottatik.

Hogy a társaság tervének célszerűségéről meggyőződjük, a Viktoria vaspályán Battersca mellett előlegesen egy negyedmértő föld hosszan vascsöveket rakatott le egyenes és görbe irányban, mely vonalnak egyik végén a gép van alkalmazva. A csövek magassága 2' 9", szélessége 2' 4", hossza 9-9 láb, s ónnal vannak egymásba forrasztva. A csövek belsejében 2" széles és 1" magas léczdarabok vannak végig alkalmazva, melyek a kocsik kerékvágását képezik. A kocsik vaslemezről vannak, 7-8' hosszúk, négy keréken járnak s köztük és a csövek belső fala közt 1" üres tér van.

Miután e kocsik a cső egyik végén betolattak, a cső másik végén a légszivattyú működni kezd, mire a kocsik a csövön rövid idő alatt végig futnak. —

Az első kísérletek aug. 20 kán tétettek s igen kedvezőleg ütöttek ki. — Az első szállítás 60, a második 55 másodperc alatt történt egy negyedmértőnyi távra; s úgy hiszik, hogy e gyorsaság még főlebb is fokozható. Az első szállítás mányval két angol is fektűt a kocsikra, s ugylátzik, hogy gyors utazásukkal tökéletesen meg voltak elégedve.

A társaság legközelebb St. Martin le Grand és London egyik legelőnebb postai kerülete közt fog ily forgalmi összeköttetést létesíteni, később pedig az egész várost be akarja hálózni ily csövekkel.

Szepesi Kárpátok: Zuhag a kis-kopátpataki bemenetnél. (Lásd V. U. 39. sz.)

Egy vidéki levelező kirándulása.

III. Bécs, diploma-nap, 1861. (Bódeni-tó; innen Zürichig — s Zürich.) Julius 29-ikén, reggeli 8 órákor, hagyók el Lindaut, egy könnyű bajorgözön. Több okom volt örülni a kiváláson, mint szomorkodni! S ha néha — s tán gyakran — visszaesett pillanatom e városra: ritkaság, ellenállhatatlan vonzó, mondhatnám: fantasztikus fekvése az érдем. Világító-tornyai; remek kikötőjének vízbenfürdő, tömör falai; a „Heidenmauer,“ egy zordon tekintetű, komor, vén torony, a tóparton; a megerősített város, főléség vidék környezetével, nem új, nem régi házaival, kormos góttornyai — s számos sötétzöld séta — és mulatókerteivel, melyek közül, a várostól félórányi távolban fekvő „Lindenhof,“ nagyszerű berendezése s szép kilátást nyújtó helyzete miatt, különösen kiemelendő „Steig“ szépen domborult halom; „Hoyer, Entenberg, Motzacherhalde és Hochbuch,“ kisebb-nagyobb lejtők, elszórt és nem-elszórt vadfákkal, pompás pásztor-kunyhóikkal, buja, kövér füve, s még kövérebb nyájaikkal, s a gyönyörű panoráma mögött: a kelő nap, első gyenge sugáraival a tó fölött lebegő ködös párákat megszesítve s vele küzdelembe elegendve, míg végre, néhány órai harc után, mint győztes, az ellenséget elkergetve, maga marad, büszke fényes sugáraival — a csataterén, csendesen, méltóságosan vonulva a futó ellenség után, mely a magas havasok közé, sietve, menekült; — ezeket: a leirt tájékat, a főlhágó napot, a víztenger fölött, mintha annak kiszállt

felke volna, elterülő, megbiborzott párázat-fátyolt — s így, egész nagyszerűségében látva: úgy vagyunk, hogy nem tudjuk, való-e ez, vagy álom? élet-e, vagy költészet? anyag-e, vagy eszme? S a nevezett tájréseletek, az ő szépségeikkel csak akkor s azért maradnak el tőlünk, midőn folyvást, öszébb keskenyülve: végre, a távlatban, elmosódnak s hogy ujabakkal, szebbekkel, nem szebbekkel, cseréljék ki magukat. Ez az ut nem hogy beszélgetni. Foglalkoztatja a szemet, ugyan így a lelket is. Tanít gondolkodni; tanít, a természetben, magasabban gyönyörködni. Mit mondjak arról, kire egy ily kép nem hat?

A Bóden-tó öt országnak mossa határát. Öt ország gözösei hasítják habjait. Kerülete: 30 óra; hossza 14, szélessége 2. Jobb, vagy északi határa lapály s jelentéktelen halmok; míg déli: svájci oldalát alacsony, magas hegyek, gyönyörű festői tájak, mint a háttérben itt-ott föl-föltűnő, mogorva havasoknak mosolygó unokái, ékesítik, teszik nagyszerűvé. Legnagyobb mélysége (964 láb): württembergi kikötő Frídrichshafenen túl, Arlon város közt van. A középtől, néhány száz öllel, délkeletre. Vize tengerzöld és tiszta; de sokkal barátságatlanabb, mint hogy mélyen hagyyna magába tekinteni. Használatok hátamat, de szívem dobbanását ne lássátok! Meglehet, igaz van. A természetnek is vannak titkai. Pedig nagyon, nagyon sok. Miért rabolnók el mind? Neki is szüksége van valamire, hogy — érdekes legyen! S ki tagadná, hogy a titok az érdekesség fokozója? Dél-

felől a Rajnát fogadja kebelébe, mint kisded gyermekét, hogy azt magánál tartva s szilaj ifjúvá növelve, ismét nyugatnak, önzérezé, vándorutjára ereszsze! Valóban, hű jelképe az életnek. Nem tudom, a természet produktál-e livebben az embert, vagy ez az azt? —

Rheineck közelében ömlik ez bele — s a tó északnyugoti oldalán: Konstanz és Steekborn mellett, Steinál szintén tulajdonságot cserélve, Schaffhausen felé, hol a várostól 3/4 órányira, a híres „Rajna-esés“-t képezi, mely különösen, június- és júliusban, reggeli 8 és délutáni 3 órákor, vagy főképén, holdvilágnál, nagyon szépnek mondatik, hol a Rajna szélessége, az „esés“ fölött 300 láb, az „esés“ magassága 50 láb. Rajna nélkül a Bóden egy, nagy — halott volna. Ez, mint előér, futja be e roppant testet, lábtól

fejig. Főlolvad ugyan benne, — de, mint a magas fű közt eszűsö kigyó: meg-megrezenti a tó felületét, mintegy tudatni akarván, hogy ott megy, arra tart. Ne mondja azt senki, hogy csak az okos és okatlan lények tudnak életükért küzdeni! — teszik ezt a természeti dolgok is. A megemmisülést egyik sem türheti.

Gyönyörű, meleg, napfényes idők volt, mi itt inkább ritka, mint gyakori. A kilátást, főlzállván a ködpárázat, nem akadályozta semmi. Ha valami, feledhetlen benyomást képes az emberre tenni: annak, a lebűvő nagyszerűség kellekeivel kell bírnia. Szólok csupán a természetről. Az emberi élet körében ez állítás nincs így megszorítva. S így hat a Bóden-tón utazóra azon szép panoráma, melyet a „Süntis“ s a voralbergi magas havasok; a tó partján, fenyőerdők s illatos, kövér legelők közt, sűrűn egymásra következő kéj-, pásztor- és gyárházak; a mogorva, ódon órvárosok, a hegyek lejtői — s a tó öblözeteinek jelentékenyebb pontjain; a messze és nem messze föl-föltűnő, jövő-menő, különféle színű lobogókat hordó gözöcsk, vitorla- és teherhajók; a violaszinben fürdő távolságban, alig kivehető hajógyott, vagy előttünk álló tópart; a sötét, zúgó fenyvesek, itt-ott, egy-egy hasáb irtásaikkal mint valami sebbel; a főlötők örökös hatalomként gránit sziklák vízmosásaikkal, mint vénségeiket mutató ráncokkal; alant a völgyben s fentebb az erdőnyílásokban, jóízűen legelésző tarka tehéncsordák; a svájci szabad szellőtől főlodrozott tó, zöld vízével, fehér habjával; a gözök kerekének egyhangú hullámverése; az egész beláthatóságon nyugvó

teremtési csend, mintha „isten lelke lebegne ez özőviz fölött“; egyenkint is, de főképp így összetársulva, együttlávra, oly magas csodálató szépséggel alkotnak. S ki hinné mégis, hogy a Bóden-tó, a svájci tavakhoz mindezek mellett is távolról sem hasonlítható? Pedig ez úgy van! Ha a Bóden-tón már nem találál szavakat bámulatod kifejezésére: akkor emezek közül a legtöbbnek láttára nem tudom, mit mondjak? — Kihál belőled a gondolkodás, ha akarnál, sem tudsz szólni, kővé meredsz! — Isten mindenható ereje, ezek létrehozásánál dicsőítette magát. Azért nem győzzük ezeket eléggé csodálni! — A Bóden-tó kikötői, keleti és északi oldalán Lindau Bajorországban, Friedrichshafen, Mörsburg, Ueberlingen, Ludwigshafen, az első Württemberg, a három utóbbi Bódenben; nyugoton: Konstanz, Romanshorn, Rorschach Svájczban, — és délen: Bregenz Tirolvoralbergben; összesen 9. — Ezen helyekről naponkint négyszer ötször indulnak az átelleni partra személy- és teher-szállító-gözösök. A vitelbér csekély. A hajók bár elég kényelmesek és elegánsok, messze utánok állanak azon ilyneműeknek, melyek Pestől Bécsig szoknak járni. Ezeknek párfját fény, czélos, izletes beosztás, sok kényelem s pontos és tiszta kiszolgálás tekintetében, sem a Dunán sehol, sem a svájci tavakon nem találtam. Ez, a mily igazság, oly dicséret. Az is, ez is közvetve, hazánké. Vajha sok ilyet tudnék mondani!

Jó kétórai ut után eléggé népes hajónk svájci kikötőbe, Romanshornba futott be. Épen ide igyekeztünk! Délkeletről az északnyugati részüirányt követtük be. Ezt biz az uton észre nem vettük. Később megmondták. Alig huztuk ki lábunkat a hajóból, s alig jöttünk lélekzethez, az idefutó északkeleti vasut első svájci indóházában; ruhatásaink rögtön vizigát alá vétettek, hogy nincs-e bennök valami tilalmas jószág? Egyébiránt

utazás esett. Nem is sokan voltunk. Néhány delnő, utitársam Dóczy Gedeon tanár és én. Sem mi nem szóltunk, sem am azok. Mindnyájan el voltunk merülve e festői képhe. Mindenki gondolkozhatott háborítás nélkül. Így is illik ez Svájczban!

Első állomás Amriswyl-t csakhamar elértük. Szinte roszul esett,

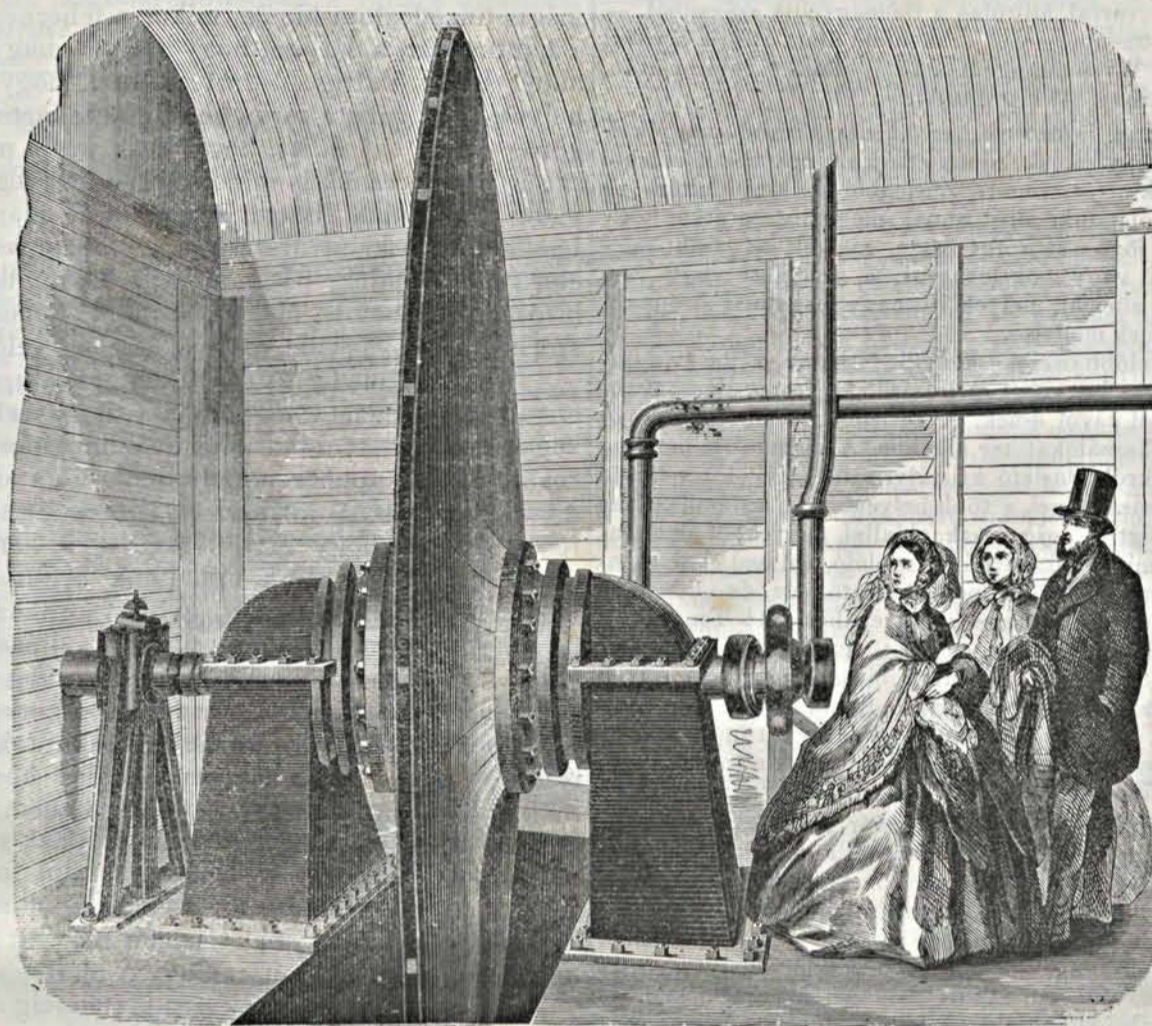
Romanshorntól Zürichig, ha el nem felejtettem, 26 1/10 kilométernyi távolság van. Valamivel több, mint a mennyit egy sötátnak nevezünk, s kevesebb, hogy alkalmatlan legyen.

A csinos indóházat elhagyván, ha soha nem tudtam volna is, észrevehettem, hogy más országban járok. Más itt minden, még a levegő is! Sötétebb az erdő, harmatosabb a rét, kedvesebb a szellő s szabadabb az ember! S ez mind észre lehet venni. Nem kell, hogy mondják. A lélek különös ösztönnel bír! Jobbra a háttérben magas sorhegyek kopasz csucaikkal; a közelben gyönyörű szőlőshalmok; balra hullámos térség, szántóföldek — és rétekkel, melyek az itt annyira kedvelt s gondosan ápolat almákkal vannak szépen, szoroson beültetve, s e mögött messze lilaszínű finom köddel fátlyozott szelidebb hegyek, melyek barna szaglakint húzódnak mindig közelebb-közelebb felénk, vagy mi öfeljök. Oly szép ez, hogy azt gondolhatná az ember: a Hegyalján van!

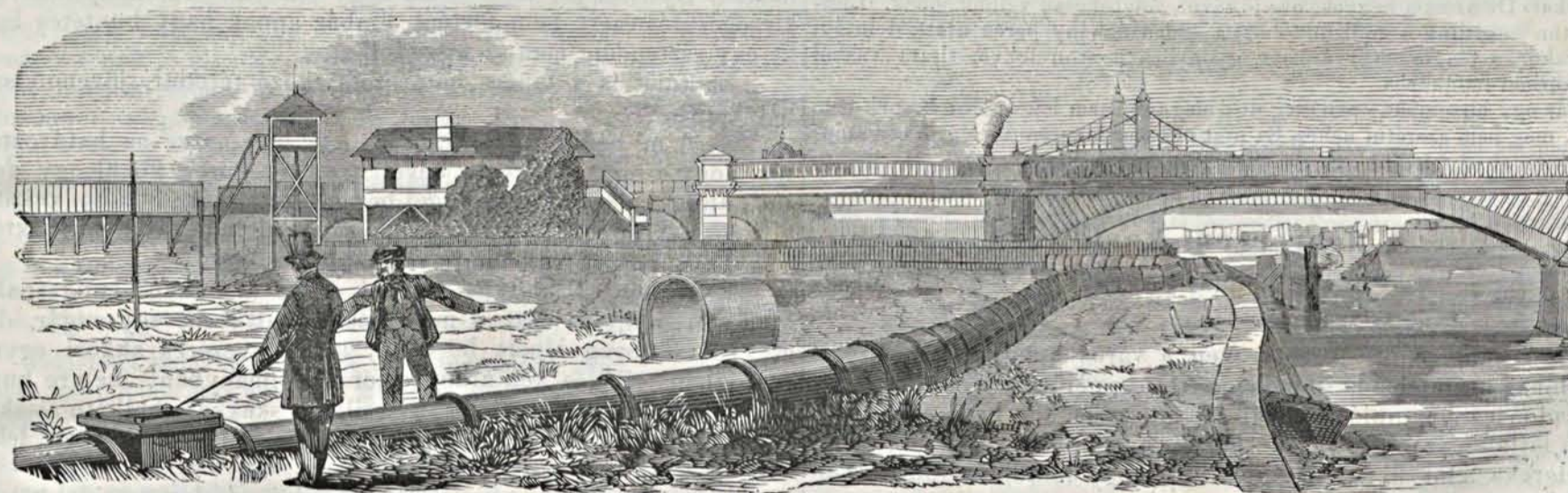
Dolgozó, munkás nép; férfiak és nők lepték el a szántóföldeket. Arattak. Föl-főlhangzott néha egy melancholikus dal, s aztán ismét elcsapta a szellő! A férfiak felgyürközve; a nők árnyéktartó, széles karimájú szalmakalap alatt, vigan siettek munkáikkal. A ki elfáradt, leült egy almafa alá pihenni. Eget mindenütt, — természetben, embereknel! — Ezen képet soha nem feledem el!

Vaggonunkon, mely régi, czélszerűtlen s igen egyszerű berendezéssel bírván, mint a francia társulatoké többnyire, — nem a legkényelmesebb utazás esett. Nem is sokan voltunk. Néhány delnő, utitársam Dóczy Gedeon tanár és én. Sem mi nem szóltunk, sem am azok. Mindnyájan el voltunk merülve e festői képhe. Mindenki gondolkozhatott háborítás nélkül. Így is illik ez Svájczban!

Első állomás Amriswyl-t csakhamar elértük. Szinte roszul esett,

Csomagszállítás légnymás által Londonban: A légszivattyú-készlet egy része.

Csomagszállítás légnymás által Londonban: A cső.

ez gyorsabban megtörtént, mint hittem. Kivettem a kulcsot, s azt mondták: hogy csak tegyem vissza, jól van már! Isten neki! Bizony nem kellett kétszer mondan!

A svájci vizsgáló örök igen becűletes emberek. — Udvariasak is. Talán a magyar ruha imponál! Ha bugyogónk van, tán rutul megvizítálnak. S a ki oszt' ilyenkor, előszedett, kibontott, szétzilált holmijait, szó nélkül ismét össze tudja rakni; elmondhatjuk rá: hogy apja, felesége, vagy más hozzátartozójának „hálájára“ érdemes. Nem kis dolog ez annyi nép közt s úgy siettetve!

hogy megálltunk! Senkisé szeretheti, ha gondolatait kettémetszik. Az állomásház kedves svájci faépület. Tudja Isten, minden egyszerű igénytelensége mellett is oly különös vonzó hatással van ez a svájci építész az emberre! Mondhatnám: a boldogságnak, megelégedésnek s szabadságnak jellegét hordja magán. S ezek felé ki ne hagyáa lelkét vonzatni! Az ég e szűlőtteit nincs, ki ne szeresse! Az állomásház mellett szépen, gondos rendezett, nagy figyelemmel ápolat, gyönyörű és téres virágos kert van. Ha nem ritka virágokat is, de a közönségeseknek számos és igen szép fajait lehet itt látni izletes csoportzatban. Ugy véltem, hogy vagy leány van a háznál,

vagy valami szenvedélyes virágkedvelő lehet ezen vasúti hivatalnokok közt, ki nem restel magának, ily gondos munkához oly nagy fáradságot venni. Csalódtam. A második, harmadik s így tovább minden állomáson, így talál-tam ezt. Nincs itt szenvedélyes kertész, mert itt minden ember kertész. — Helyén többen fogok arról szólni. Most csak fölemlitem.

Szulgen-nél elértük a Thur-folyót, melytől a kanton nevét veszi, s futását követve: Bürglen, Weinfelden-en át, honnan Constanzal posai össze-kötöttség van minden este; Mühlheim mellett, rajta keresztül Trauenfelder, Thurgau-kanton székvárosát. Csinos kis város, 2500 lakossal, egy magas-latán regényes tekintetű ódon várral, állítólag a tizenegyedik századból. — Nem messze a várostól van Sonnenberg-vár. Trauenfeld alatt átfurja a vasút a Murg-folyót, érinti Islikont, Wiesendangent s 15 1/2 kilométernyi ut után, Svajcz egyik leggazdagabb városát Winterthur-t.

Ezen igen jelentékeny városról, mivel visszafordulásom alkalmával főnevezetességei — : gyönyörű iskoláinak s bájos vidékének közelebbi megismerése, pontosabb betekintése végett, Zürichből ide kirándultam; a maga helyén tiszteletesebben szövegek. Most annak megemlézése után, hogy fényes időháza négyfelől jövő vasút fut össze, melyek az északi vagy schaffhauseni, az északi vagy romanshorni, a délkeleti vagy rorschachi, és a délnyugati vagy zürichi, melyek itt nagy forgalmat s roppant élénkséget idéznek elő, elmennek mellette.

Elhagyván e várost, az előbb összekeskenyült láthatár szélben, hossz-ban ismét tágulni kezd. A magas hegyeket szelid erdő borította alacsonyab-bak váltják fel, s ezek is jól távol esnek. A terjedelmes térség gazdag szántóföldeket s kövér buja kaszálót tár előnkbe. A kultúra itt helyileg tetőpontját érte el. A hegyekről alásírt kristálytisza patakok rendkívül ügyes és bámulatos, csatornázása kövel, s több helyeken, mi valami kevés benyomást tesz az emberre, végtől végig deszkadallal, melyből alkalma-zott szilipek segítségével, a szomszagos tápláló nedvvel ellátathat-ik; a szorgalomnak, kultúrának nemesek megismertető jele, de „non plus ultra”-ja is. Valóban csodálunk kell e népek életrealizációját! Tengelyeni közlekedésének utai egész világon keresik párjukat. A híres porosz és hol-landi töltés k sem közelíthetik meg. Az osztrák birodalomban a Bécsből Schönbrunnba vezető ut állítatik legjobbnak. Használtsuk össze amazokkal, s be fogjuk vallani, hogy még csak melléjük sem tehető. És ezt mind a szor-galom eszközei, meg a törvényszűrés szabadság. Ebben rejlik a teremtő erő. Példa reá a kis Svajcz. Oly büvös szer ez, mely a kicsit is nagygyá teszi!

Annyi báj, költőiség terül el e vidéken! Kővér réteg közt cseregye elősiető patakok mindenütt rendezett medrekkel; néhol a nem széles deszka-sima portalan utak mellé simulva, s ezeket messze követve, majd ismét mint-egy kaczerkóda, más irányt ütve be, csak azért, hogy távolabb, újolag s gyorsabban visszasiessenek azokhoz; a nem sűrűn, nem ritkán föl-föltűnő csinos falvak, négyyszögű toronytetőkkel, szelkeletes gombjaikkal; a gyakra található almafás kertek, áldással rakott fáikkal nemesek nézni, de élvezni való is bőven nyújtanak. Ily vidéken haladva, mindjárt Winterthur mögött Hochwillingen váromot értük; aztán a Töss-folyón keresztül, balra az egykori dominikánus-zárdát, mely jelenleg gyár; odább Kempthal; balra Kyburg-, Effretikon- és Wallisellen-t, hol a vasút délnek Uster, Rapperschwil és Sargans felé ágazik le. Oerlikonnál az ugynevezett „Glatt-kanal”-on, s ugyanitt a 3200 láb hosszú oerlikoni alaguton 1 1/2 percznyi idő alatt messzebb, a Limmát-ra épített, igen szép vashidont fut keresztül a vonat. A nem távol s nem messze összeszorult tér itt ismét jól kivetni magát. A hegyek jobbra-balra elmaradnak. Messze terjedő szép síkföldön találjuk magunkat. De azért a hegyek, bár jó távol, folytonosan velünk jönnek. Limmát után jutottunk a Sihl-folyóhoz, s innen néhány percz alatt, délután 3 1/2 órakor, a fényes nagyvárosias, gyönyörű ponton fekvő, tiszta vasból épült zürichi indóházba.

Bár egy huzomban épen elég ut : megenni nem lehet; érdekesnek nem találni, meg nem szeretni nehéz. Ez utat egyszer megenni, elég, hogy szépségeit soha el ne feledjük. . . . Zürichbe értünk! (Vége következik.)

A debreczeni kastély.

Regény. — JÓKAI MÓRTÓL.

(Folytatás.)

Ezekután, rendre következvén, a város syndicus, nemzeti Tóth Jónás uram előad, miszerint Aranyos Márton uram feleségét és hajadon leányát mult vasárnap istenítisztelet alkalmával olyan ru-hában látták a szentegyházban palam et publice megjelenni, mely-nek dereka elől ki volt vágva, úgy hogy mindkettőjüknek vál-laik kilátszának belőle.

Ez előadásra az összes tanács nemes indignációjára tört ki : — Hivassék elő Aranyos Márton! szolt bíró uram, mire a leg-ijobb tanácsos fölkel, s két darabot kisérletében beállítatta a vádoltat, ki közönséges viseletű polgár ember volt, tisztességesen kékbe öltözve. Nagyon szégyenletre magát a jámbor a tanács előtt.

— Hát kegyelmed nem állja magát olyan bolondná tenni, szolt hozzá atyai feddő hangon bíró uram; hogy feleségéből és leányából maskarát csináljon, s még őket a templomba küldje, Isten csudájára?

— Feddjének meg, érdemes tanács uraimék, szolt türedelmes hangon a pírógatott; én vagyok a hibás. A Mitri görög Bécsbe utazván, minthogy az asszonyeséléd odahaza nagyon tribulált már rajtam, hogy hozatnék nekik valami olyast, a mi még e városban senkinek sincsen; rá biztam, hogy hozzon hát nekik valami szép nevezetes ruhát, a miben megnézzék őket. Hozott is a lélek áldotta; azt mondta, hogy Bécsben ezt szelére viselik; tetszik tudni, én szabó nem vagyok, nem értek a ruhaviseléshez, de csak mégis huzódoztam biz én, mikor a fehérenp felvéve előttem azokat a kantusokat, s láttam, hogy milyen nagy hiányosság van rajtuk onnét felül! Váltig is protestáltam, hogy lehetetlen, miképen e helyett még valami tarka kendő ne takartassék a vállakra, de Mitri görög mind azt állítja, hogy csak azon módon puezéron hordják azt a bécsi dának is mind, még a herczegasszonyok is; a hajukat pedig behányják liszttel hozzá; de ez már mégis el nem hívődött. Így menének ki az utcára az én asszonyesélédim; a mit én nekik előre megmondék, hogy az lesz belőle, botránykozás lesz belőle, bíróság lesz belőle. Már most büntessenek kegyelmeitek tetszésük szerint, hibás vagyok; csak az asszonyesélédet kíméljék.

— Kegyelmed nagy ostobaságot követett el; szolt bíró uram szigorúan : a nemzet megtartója a tiszta erkölcs és az ősi szokás : kegyelmed vétett mind a kettő ellen, mert viselkedést hozott a vá-ro-sba, mely a szeméremmel ellenkezik s idegen bört ad ránk tulaj-don hazánkban. A mi asszonyaink keblének fehérségét nem azért teremté Isten, hogy azzal kérkedjenek, hanem hogy az alatt virtu-saikat őrizzessék. Van minekünk bec-ületes viseletünk, a kinek módja van hozzá, kifűzheti gyöngyosokkal; himet varrhat rá kö-fiummal, megrakhatja arany ezüst sujtással két oldalra; uri höl-gyek, fejedelmök viselik azt; nézze meg bár kegyelmed ő nagy-sága Lórántfy Susánna fejedelemasszony képét a rámbában, nem találja e, hogy ősi viseletünk fejedelmi tekintetűt ad neki, micsoda ördög sugallja azt az asszonyépnek, hogy az idegen után kap-kodjon? Nem kegyelmed a bűnös, hanem az asszonyok. Ismerem ezt a nációt. Mindig az idegenen kapnak s új erkölcsöket igyekez-nek hozni a közönségbe. De tapasztalni fogják, hogy mi ez igye-kezetet meg fogjuk tudni törni. Kegyelmed e bolondságért fizet a városi betegek házában tizenkét magyar forintot bíróságunk leány-sa, minthogy még hajadon, nehogy a büntetésben becsületének kárát vallja, arra ítéltetik, hogy egy esztendeig a szülői házat elhagyja ne legyen szabad. Felesége azonban, három vasárnap egymás után a templomajtóban ekkléziát fog követni, azon botránykozásért, melyet ime okozott. Fizethet kegyelmed s azzal menjen Istennek szent hírével.

Aranos uram, mint ki attól félt, hogy a fejét legvágják, könnyebbül szívvel vonta elő erszényét, lefizetvén belőle a tizenkét forintot, a többiekre nézve azt mondá, hogy ők keressék, jól esett nekik. Nyilván jól esett neki, hogy leányán semmi nyilvánvaló kiczégetés ezért nem történt, ámbár annak nagy büntetés lesz, ha egy esztendeig nem szomszédolhat.

Ez ítélet is a tanács határozatai közé tétetett, jövődő sza-bályképen.

— A mi pedig Mitri görögöt illeti; erre nézve az határozat-sék, hogy a mint a városba bevett tizenkét görög közül egy defi-ciál; annak helye más göröggel be ne illesztessék; inkább vesztse a város azt a pénzt, a mit ők a lakási engedelemért fizetni szoktak.

Ez is kegyetlenül törvénybe iktattassék.

E közben sarkantyús lépések s kardcsörtetés hangzának a tanácsterem ajtója előtt, s midőn az felnyitattott, egy sugár, dél-czeg fiatal lovag lépett be azon, a hajduvezérek akkori egyen-ruhájában, világos kék aranyzinóros dolmányban, melyre kurta pánczéling volt fölülve, arany csillagocskákkal; halhátu sisakját nagy kerecsentollal, kezében tartá, valamint másik kezében lehű-zott vaskeztűt.

Fiatall szabályos arc volt; erdélyi viselet szerint üstöke homlokára csavarintva, s fűrtös haja, mely szöke volt, mint selyem, gazdagon omlott vállaira. Egész viseléséből meglátszott az ur, az előkelő körök ifja, ki fejedelmi udvaroknál tanulta meg, hogyan kell a fejét magasan hordani — közrendű emberek előtt.

Keresztjezi uram felállt előtte s felentájig eleje ment; ott az urias hátrattartással eléje nyújtott kezét férfiasan megszorítá s a jövővényt e szavakkal mutatá be az érdemes tanácsnak :

— Ó nagyságának alvezére, Albisi Zólyomi Dávid ő kegyelme! Mire a tanács tiszteletteljesen felállt és meghajtá magát.

Hanem azután, mikor bíró uram kézen fogva a lovat az ú-tíresen álló székhez vezeté, a honnan Igyártó uram hiányzik s oda, nyájasan kinálkozva, leültette maga mellé, már akkor Káva János uram türelmének csakugyan vége szakadt.

Káva János uram város főrmendére volt, s ilyenformán meg-illetőnek vélte, hogy ő intézze ezen kérdést bíró uramhoz.

— Avagy és valjontén nem volnának-e nekünk olyan statutu-maink, melyek megtiltják katonarendbelinek a tanács üléseiben résztvehetni és székkel birni?

(Folytatás.)

Erdélyi magyar levelek a XVII-dik századból.

(Eredeti példányokról hiven másolva közli Vass József.)

(Folytatás.)

I. Basta György levele. — Generosi, Egregii, nobis honorandi, salutem et benevolentiae commendationem. — Hadjuk és parancsoljuk autoritate nobis plenipotentiali attributa, hogy kegyelmeitek ezen levelünk látván, mingyarást onnan Beszterce vidékéről elmenjen; mert azt az helyt az ő felsége gyaloginak rendeltük; elmenvén pedig, az szegénységen kárt ne te-gyen. Secus non facturus. Datum Claudiopoli, die 12 mensis Januarii, anno 1604. G. Basta m. p. — (A borítékem : Egregio Joanni Kis ac Universi-tati militum, sub capitaneatu ipsius existen. etc. nobis honoran. — Eo ab-sente univers. gens.)

II. Bocskai István fejedelem és székelyek grófja levele az udvarhely-székhez. — Stephanus, Dei gratia Hungariae Transylvaniaeque Princeps et Siculorum Comes etc. — Generosi, Egregii, Nobiles, Agiles, Fideles, sin-cere nobis dilecti. Salutem ac gratiam nostram. — Noha az itben való el-lenség ellen, mint ez egész nyáron is, kegyelmeiteknek sok nyughatatlansá-gának kellett lenni, melyben hogy sem minekünk, sem az szegény megromlott hazának kegyelmeitek eddig meg nem fogyatkozott, azt kegyel-mekről minden időbeli jóakarattal vesszük. De minthogy az egész ma-gyar nemzetségnek közönséges java azt kívánja, hogy azt a szent Istentől

T Á R H Á Z.

Révay Miklós emlékszóba ügyében.

A legnagyobb magyar nyelvtudós, a sokat szenvedett, de tör-hetlen lelki hazafi, Révay Miklós halhatatlan érdemeinek méltá-tása bővebben olvasható a Vasárnapi Ujság 1859. évi 27 számában, mely alkalommal a nagy férfiú arcképét is közöltük. Elég legyen ezuttal az ott mondottakra utalnunk, midőn a felelti örömlinket fejezzük ki, hogy az utókor hállája e elismerése végre a magyar nyelv ezen Kolumbusa iránt is méltó alakban kíván nyilatkozzon. Említve volt lapjainkban, hogy a mult nyáron a tudós férfiú szü-léshelyén, torontálmezei Nagy-Szent-Miklóson több buzgó ha-zánfia oly czéliből egyesült, hogy nagy földijök emlékének szob-rot emeljenek. A szép eszme kegyeletes pártolókra talált s mint tudjuk, egy nem régiben N.-Szt.-Miklóson tartott hangverseny jövedelme már is első alapköveit szolgál az eszme valószínűsítésének. Nincs magyar ember, ki őszintén ne ohajtana az ügynek sikeres előmenetelt, s épen azért hisszük, hogy mindenki örömet fog ér-tesülni a dolog mibenlétéről s érdekekkel kísérendi azon mozzana-tokat, melyek az ügy kifejlődésének lendületet adnak. Az eszme keletkezésének történetéhez tartozik azon két levél, melyet ezut-tal közlünk olvasóinkkal, — igérvén, hogy az ügy ezutáni folya-mát is figyelemmel kísérendjük.

I. Mátiassits Ferenc levele Toldy Ferenczhez.

Tekintetes tudós tanár ur! A ritka tudomány nagy Révay Miklós emléke iránt, mióta csak a magyar irodalom avatottabb olvasója vagyok, a legnagyobb tisztelettel s kegyelettel viseltem, arra pedig, hogy ő ugyan-azon városban született, a hol én, mindig kimondhatatlanul büszke valék. — Már rég él szívemben egy titkos vágy, azon vágy, valósitva látni azt, mit tek. ur mult hó 13-án kir. egyetemünkél a magyar irodalom kitünő tanszékebe való ünnepélyes beiktatásakor — a nagy Révayról dicsőítőleg megemlékezvén — látnokilag így fejezett ki : „Meglássák uraim, még rá fogunk menni arra, hogy szegény Révaynak szobrot állítsunk.” Athatva ezen szavaktól, megbarátkozva ez eszmével, városunk lelkes fiataljait, jelen-sen : Dreisger Máté káplánt, Kun L. végzett pázmánitát, Duka L., Dániel E. és Dániel B. jószág urakat e tárgyban tanácskozára hittam meg, úgy lón indítványom, hogy tek. ur fentebbi szavai valósitásához mint n.-szt.-miklósiak kezdeményezőleg fogjunk hozzá — határozattá lón, s azonnal mű-kedvelő zene-én-k s szavalati estélyt rendeztünk. Kun László ur indítvá-nyozá; a sorok írója, mint t. Torontálmezei t. aljegyzője, megbízottat a leg-közelebbi közgyűlésben e szent ügyet a nemes megye pártfogásába ajánlani,

mutatóttó szerencsés ügyünket magunknak örökösen megmaradandó békesé-günkért kezünkbe ki ne ejtsük, hanem inkább teljes tehetségünkkel conti-nuáljuk és előmenjünk benne; arra való tekintetből becsátottuk oda hadaink és kegyelmeitek közibe tanácsunkot, az mindenféle sereginknek Generalis főkapitányát, az tekintetes és nagyságos Csáky István urat. Hadjuk az-ért és parancsoljuk, hogy mind azok, kik most ott táborunkban jelenvadnak s mind pedig az kik még házzoknál otthon vadnak, fejenként jó készület-tel mindenek, az lovakok kopjakkal, az gyalogok puskákkal, országos had-unkban késedelem nélkül jelenlegyenek, és valamit az mi Generalisunk kegyelmeitek eleibe ad, minden rendek tartásához magokat. Secus nulla ratione facturi. Datum ex civitate nostra Kolosvár, die 18. mensis Aug. 1605. — Stephanus, m. p. Michael Káthy, m. p. cano. Simon Péchy, m. p. — (A borítékem : Generosi, Egregii, Nobilibus, Agilibus, Capitaneo, Judicibus, Vice-Judicibus Regis, Primoribus, Principibus, ac Universitati Libertinorum nostrorum Siculorum Sedis Siculialis Udvarhely etc. Fidelibus sincera nobis dilectis.)

III. Ugyanannak levele Petky Jánoshoz, a szék-lyiség generalisához s Udvarhelyszék kap tányához. — Stephanus, Dei gratia Hungariae Transylvanieque Princeps et Siculorum Comes etc. — Generosi domine, fidelis sincere nobis dilecti. Salutem et gratiam nostram. — Noha az időnek rövid voltához képest hisszük, hogy kegyelmed az reá bizatott dologban szorgalmatos volt; mégis akarok inteni kegyelmedet, hogy az minémű sub-sidiutum az Udvarhelyszék ígért, kegyelmed annak felszedésében legyen felette szorgalmatos. Szuhay uram is most kegyelmed mellé oda kezek. Az hadakat is, a mint minden székéről rendeltük vala, mind lovat, gyalogot, mennél nagyobb szorgalmatossággal lehet, siettesse, és indítsa utánunk jó készülettel. Bogáty Menyhart uramnak tanúsága vagyon tollunk az kihó-zása felől, csak azokat várja, hogy érkezzenek. Az pénzt is, melyet kegyel-med az Székelységben szed, azt is ugyanakkor haladék nélkül Bogáty Meny-hárt uram kezébe szolgáltatván, küldje ki ő kegyelme által mi kezünkbe kegyelmed. Secus nulla ratione facturus. Datum ex civitate nostra, Kolos-vár, die 25. mensis Septembris, anno Domini 1605. Stephanus, m. p. — (A borítékem : Generoso Domino Joanni Petky, Generali Universit. Siculor. Sedisque Udvarhely Capitaneo, ac ejusd. Sedis Udvarhely Judici Regio Fidelis sintere nobis dilecto.) (Folytatás.)

sőt megkérni a t. megyei bizottmányt, hogy e szent ügy kivételét sajátjává vallja.

Ezen határozatunkat nyomban közöltük főt. Szalay kanonok és plébá-nos ur, és igen tisztelt t. Buócz szolgabíró urral, kik e vállalatunk iránt a legnagyobb melegséggel, kitelhető támogatást — s közreműködést ígértek. Eddig érkezünk ez ügyben, a hangverseny f. hó 31-én valószínűleg meg fog tartatni. A programok már sajtó alá becsátattak. Vidékünkön Révay-nak általános megismertetése végett emlékbeszéd is fog tartatni — sikert remélünk. A kutatások Révaynak születése házában föllelése ügyében, néhány nap óta a legbuzgóbb kitartással folynak. Adja az ég, hogy szerencsés ered-ménnyel. Mindezeket tek. urral kettős okból közöljük, először : tudatjuk mint Révaynak legnagyobb tisztelőjével, másodsor : tapasztalatlanok lévén jóakaratu vállalatunkban, tekintetes ur böles tanácsát, utmutatását s netaláni észrevételeit kikérjük. N.-Szt.-Miklóson, augusztus hó 22-kén 1861, tisztelő szolgája Mátiassits Ferencz, főrendező s t. aljegyző.

II. Toldy Ferencz válasza.

Pest, sept. 19. 1861. Tisztelt aljegyző ur! Mult hó 26-án vettem élénk hazafiai örömmel a kegyed még 22-én kelt bizalmas levelét. Mindjárt más nap felkerestem idevaló legjobb, s mindenképp jeles szobrászunkat Duna-iszky Lászlót, ki a kecskeméti Katona-mellszobrot és a pesti Lendvay-szob-rot készítette, hogy a költség iránt tudomást venén, kegyeddel az emlék iránti eszmémet közölhessem. De ő akkor Münchenben volt, s nekem várat-lanul le kelle 28-án rándulnom az új-vidéki ünnepélyre, majd ismét a szob-rászt kívánván bevárni — csak most vagyok képes a dologhoz szabatosab-ban szólni.

A mi az emlék felállítás helyét illeti, úgy hiszem, eziránt nem lehet kérdés. — Pesten kell annak állani, hol nemesek számos külföldi fordult meg naponként, hanem látja minden művelt magyar is — mert ki nem jó ide egyszer életében, vagy nem lakja Pestet egyideig legalább? S így az emlé-k nemesek a nagy ember dicsőítésének felel itt meg leginkább, hanem azt a gerjesztő s buzditó hatást is gyakorolhatja mindennap a haza serdülő jeles fiatalására, melyet Themistoklesre a Miltiades trophaeumai. Ha az Akademia épülete már állana, azt mondanám : állítsák fel önök a Révay-szobrot az épület csarnokában; így azt mondom : a muzeum kertében, hol Kazinczy s Berzsenyi mellszobrai állanak, s mely leglátogatottabb hely azok által, kiket a tudomány s művészet érdekel. Azonban, miutn a mű elkészülése egy pár évet ugy is igényel és az akademiái palota 1863-ban jóformán elkészül, e kérdést nyit kérdésnek lehet hagyni. Ez a helyről.

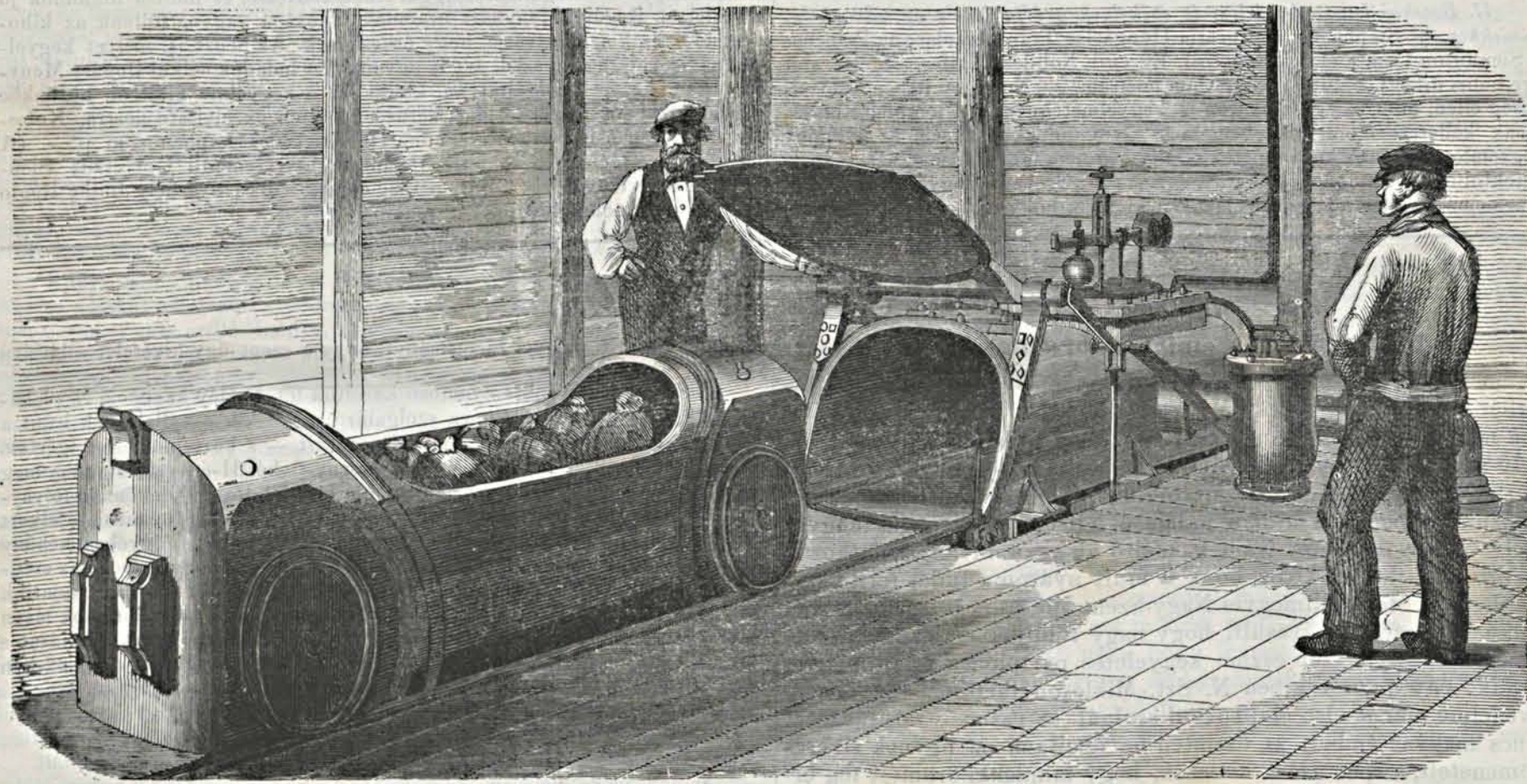
Az emlék miséjére nézve, lehetne az mellszobor vagy állászobor. Az első 700 ftal eszközölhető lenne. De uram, paulo maiora canamus!

En állászobor mellett vagy ámbár az horganyérezből a természet-test valamivel fölülhaladó nagyságban, mindeneset, a felállítást is ide

tudva, 2500 ftba jő. A magyar papi ruhája felett hosszú mentét viselő alak (ezt ő kezdte Győrben 1790) egy oszlopra támaszkodnék, melyen több könyv és tekercs ily felirásokkal: „*Antiquitates Litteraturae Hung.* — *Elaborator Grammatica.* — *Elegyes versik.* — *Magyar akad-mia.* — Lábai előtt *codexek* (melyeken nagy fölfedezési nyugszanak): *Bécsi Biblia* — *Legendák* — *Halotti beszéd.* Felírás: „*Hivem sorában nem volt még nagyobb*“ s a t.

Az eszközökre nézve ezt tartom: kegyetek, földieci, mint indítványozák, vegyék az ügyet ezentúlra is, kezdőkbe. A torontali résztvevők, képezzenek egy torontali, vagyis egy középponti bizottmányt, mely Torontálvarmegyeipartfogása alá helyeztetvén, az alispánt kérje, hogy az első elnökséget vállalja fel; e bizottmány eszközölje, hogy e megye a haza minden megyéinek küldje meg hivatalosan a bizottmány felhívását s aláírási iveit; ez a pénzeket a mint gyűlnek, vagy egy torontali takarékpénztárba tegye le, ha ilyen van, vagy a mit kéznélvőség ajánl, a pestibe, megbizván talán az Akademia pénztárnokát e pénzek betételével. E bizottmány a szerződés ratificációját magának tartván bizon meg Pesten 2. v. 3 férfit, kik a szerződést a művészzel megkössék, a művészt a kellő utasítással és segéd-eszközökkel ellássák; a művet különféle stadiumaiban megtekinték, és észrevételeket tegyenek, a hely dolgában eljárjanak, s általában a kivitel felett őrködjenek. — A leleplezésnél a torontali középponti s a pesti műbizottmány együtt működjék, s ez gondoskodjék névszerint az ünnepély indokolt részleteiről s a t.

Ha 50 vármegye s a magyarabb városok egyre-másra csak 50 főt

Csomagszállítás légnyomás által Londonban: A cső belseje. (A szöveget lásd az 508. oldalon.)

adnak össze, fedezve van a javasolt állás; ha két annyit, 5000—5500 ftal, a szobor nemes ércből (bronzból) lehet.

Ha vagy az egyik, vagy a másik sommából marad csak vagy 600 ft., a már kész szobor mintázatát fel lehetne használni egy bronz-mellszoborra, mely Nagy-Sz.-Miklóson állíthatatnék fel.

Ha Révay szülőháza, mit nagyon kétek, még áll, s kikutatható, annak falába egy csinos emléktábla volna eresztendő.

Ezek a torontali bizottmány teendőire nézve gondolatim, — vegyék kegyetek szivesen.

Valóban kegyed és társai nemes feladást tüztek ki maguknak. Nemcsak nagyot tenni, hanem a nagyot elismerni és dicsőíteni is érdem. — Egy ily emlék propagandája azon iránynak, azon eszméknek, azon tetteknek, melyek a dicsőített nagygyá tették; magvetés, melynek gyümölcsei — ha néha lassan érnek is — de az erkölcsi törvények által feltételezett szükségesség szerint elmaradhatlanok. Kegyetek nemcsak a hála adóját róják le nagy földjök irányában: kegyetek új szárnyakat tüznek azon valóban nagy szellemnek, mely Révay tudományos munkáit s tetteit átleni.

Isten adjon sikert szép buzgósággal kezdett működésüknek!

Teljes készségben, mindenben eljárni, a miben önök meg kívánának bizoni, üdvözlöm a Révay-émlék bizottmány minden tagját s az ő s kegyed hazafiai szives bizodalombba továbbra is ajánlott őszinte nagyrabecsi- lással vagyok kegyeteknek alázatos szolgálók — *Toldy Ferencz.*

S z ó z a t

Magyar- és Erdélyország összes lakosságához a budai magyar népszínház ügyében.

„Hazaifiság a nemzetiségnek.“

Hogy a budai magyar népszínház — habár eddig csak részben elkészülve és fölszerelve — a magasztos czélt és magában e népszínház jövőjében fekvő nagy eszmét: a hazafias érzelmi lakosság magyarosítását, és a nemzeti művelődésnek népies irányban terjesztését hova hamarabb megközelítse és valósíthassa: mindenekelőtt azt alapjában kell megerősíteni és annak jövőjét biztosítani.

Mint hogy ez intézet eddig is a két testvérháza összes lakosságának áldozatfelleiből kelt ki a semmisségből; annak jövőrei biztosítása is egyedül csak az összes nemzet áldozatkészségétől remélhető.

A színház folyó évi szeptemberhó 14-én közlekedés közt a testvérváros és a vidék nagy számmal egybegyűlt közönsége előtt megnyitott, s így sokan azon hitben élnek, hogy az épület elkészült, a czél el van érve, s egyéb teendő nincs, mint annak számos látogatás általi pártolása. — Mint hogy azonban koránsem gyűlt be annyi alap, a mennyi szükséges arra, hogy egy intézet, melynek oly nagy fennérített czélt kell kiküzdenie, jövőjének biztosan eleje is nézessen; még több hazafiai adakozásra van szükség.

Ugyanis a napi jövedelmek a színházi személyzet illő fizetésére, a színház belső berendezésére s arra fordítandók, hogy mindig újabb és újabb

	ft. kr.	ft. kr.	ft. kr.
4. Asztalos munkáért jár	4000	—	Erre fizettetett 2000
5. Az udvari páholy, nézőhely, színpad díszítménye, aranyozás, festés, szőnyegezés, párnázat s kárpitos munkáért	8423	95	„ 4905 55
6. Lakatos s öntött vas-munkáért	2080	80	„ 1200 —
7. Üveges, cserepes-munka s tüzölt szerekért jár	555	55	„ 155 55
8. Nyomdai költségeikért jár	250	—	„ 130 —
9. Posta s iroda-költségért jár	2000	—	„ 1924 65
Összes szükséglet	44890	15	Kiadási összet . . . 28552 51 1/2
Ebből a bevétel összet	28552	51 1/2	A kölcsönt leszámitva 8750 —
levonván kivántatik még:			Marad . . . 19802 51 1/2
az építkezéshez	16337	63 1/2	
a kölcsön visszafizetéséhez	8750	—	
Összesen	25087	63 1/2	

E számtételből a nagyérdemű közönség ama sajnos meggyőződést kénytelen szerezni, hogy bármennyire is iparkodott a bizottmány, bármennyit is előlegezett hitelével a szent cél elérésére; — mégis nagy összeg az, mi a nagy munka befejezéséhez szükségeltetik.

Reménye horgonyát elejétől fogva a nemzet nagylelkűségébe s adakozási készségébe helyezvén, — pillanatig sem kételkedik a bizottmány, hogy nemcsak a kölcsönként fölvetett összegek pótlására, hanem a nemzeti nagy mű tökéletes befejezésére még szükséges összegek is a még kinnlevő 3000 gyűjtő iv utján be fognak érkezni — mert a nemzet azokat, kik ily a nemzet összes javára czélzó szent ügyben hozzáfordultak, el nem hagyta soha.

Fölkértek tehát ujjal minden ivtartó, hogy a még kinnlevő ivet bármily csekély áldozatfellekkel is, melyek akár adakozás utján, akár egyesek buzditó s jóakaratu eljárása által rendezett műkedvelői előadások, hangversenyek, bálók, zeneestélyek stb. rendezése által begyűlnek, a már többször említett három helyre: Áldásy Antal Budavárosi főkapitány és bizottmányi elnök főkapitányi hivatalába; Lippert József hites ügyvéd és bizottmányi titkár Pest, Lipótváros, Nádorutca 3 sz. alatti irodájába, és Fésüs György bizottmányi tag Pest Lipótváros főút 34. sz. alatti lakására beküldeni ne terheltelessék. — Kelt Budán, október 12-én 1861.

Áldásy Antal s. k. bizottmányi elnök. — Kunhegyi Kamill s. k. bizottm. tag. — Fésüs György bizottm. tag. — Lippert József titkár.

Egy magánlevél Deák Ferencztől.

Sokszor hallók hazánknak még első rendű politikusi ellen is az egyoldalúság vádját emeltetni; sokszor emelkedett különösen az irodalom részéről az a panasza, hogy alkotmányos vezéreink nem mindnyájan méltatják kellő figyelemre azon erkölcsi tényezőket, mely az irodalom és tudományok művelésében a nemzet és a nemzetiség fentartására nézve rejlik, s hogy a tudományok és irodalom embereinek sorsa hasonlít azon közharcoséhoz, kit egy elfeledett állomáson hagytak, hogy ott éljen haljon, „nem látva, nem keresve senkitől.“

Illik-e e szemrehányás egész terjedelmében a mostani korra — nem akarjuk kutatni ezuttal; de annál nagyobb lelki örömünkre szolgál tudni, hogy Magyarország első államfője, vidéki magányában, országos gondjai és a nemzet életének szentelt virasztásai közepett a magyar irodalom és tudományosság ügye első helyet foglal be.

Deák Ferencz legközelebb egy levelet intézett a „Pesti Napló“ szerkesztőjéhez, sajtólag csak magán tudomásul; de nagy hazánkfia lelke oly magas szempontra emelkedik ilyenkor is, hogy annak közzétételét olvasóinktól meg nem tagadhatjuk.

Ime a levél:

Pusztai Sz. Lászlón, oct. 19-én 1861.

Kedves barátom!

Örömmel olvastam azon sorokat, miket b. *Ebtős* felszólalása folytán az „Anyák heti lapjáról“ a „Pesti Naplóban“ irtatok.

Nézetem szerint is házagot tölt be ezen lap irodalmunkban, s mind irányára, mind tartalmára nézve valóban közhasznu, s meleg részvétre érdemes.

Egy év óta irodalmunkban is előtérbe lépett a politika. És ezt nem csodálom. De felette sajnálnám, ha más fontos és közérdeku vállalatokat a térről leszorítana.

Sok szellemi szüksége van a nemzetnek, mit a kizárólag politikai tartalmu irodalom nem képes kielégíteni. Sőt a politikai képzettség is csak

Vasárnapi Ujság 43-ik számához 1861.

ugy alapos, ha tudományos műveltségben gyökerezik. Mindaz, mi a tudományos műveltséget előmozdítja, annyira fontos a nemzetre nézve, hogy az ezek iránti részvétlenség csak fonak egyoldalúságnak lehet eredménye, s kétségtelenül vétek a haza ellen.

A legsúlyosabb körülmények között sem kételkedtem honunk szebb jövődjén. De hogy reményeink egykor valósuljanak, nem elég akarni. *Tanulnunk kell, s művelnünk a tudományok minden szakát, művelnünk a népek minden osztályát, mert korunkban csak azon nemzetnek van biztos politikai jövődjé, mely komolyan törekszik az általános műveltség színvonalára emelkedni s azon előre haladni.*

Nagy hiány, ha oly folyóiratok, minő a „Budapesti Szemle“, a „Figyelő“, a „Honfiaknal“, s az „Anyák hetilapja“ a honleányoknál, elegendő részvétre nem találunk. Azt kellene hinnünk, hogy nálunk csak a politika zaját és külfényét szeretik, de a fáradsággal járó komoly tanulmányok nem épen kedvesek.

Szent érzelem a honszeretet, s magasztos azon lelkesedés, melylyel a honfi kész véret ontani a hazáért. De nemcsak vérel, s nem mindenkor vérral szolgálhatunk a hazának.

A ki hazáját nemcsak a lelkesedésnek fellobbanó hevében, hanem mindig igazán szereti, törekedni fog minden uton, minden alkalommal, használni a hazának. Nem ijed vissza a nehézségektől, nem attól, hogy csak parányi azon áldozat, melyet ő hozni képes; nem attól, hogy törekvéseinek sikere nem rögtöni, sőt talán ki sem számítható. Tesz, a mit tehet, s hogy utóbb még többet tehessen, igyekszik saját képességét is, magasabbra emelni. Ezt pedig leginkább tanulás és tanítás által lehet elérni. Minden perc tehát, melyet tanulásra, minden fillér, mit a tudományoknak, s azok közlönyének pártolására fordítunk, egyszersmind a haza oltására tett áldozat.

Nem árt barátom, sőt valóban szükséges, hogy a sajtó utján felszólaljatok időnként e tárgyban, s figyelmeztessétek a közönséget, miszerint a politika mellett más is megfér, más is szükséges. — Ismételt felszólalásoknak lesz végre sikere, mert annyi belátás, annyi jóakarattal van a magyarban, hogy a jószándéku igaz szó előtt sem eszt, sem keblét el nem zárja.

Isten veled!

igaz barátod, Deák Ferencz. (P. N.)

Irodalom és művészet.

+ (Müller Gyula „Alkotmányos nagy naptára 1862-re“) megjelent s aapható 1 ft 50 krért. A naptár három részből áll. A második rész, mely több érdekes olvasmányt foglal magában, Petőfi „Az apostol“ című négy ives elbeszélő költeményével kezdődik, mely Emichnek kizárólagos sajtója levén, jogtalanul nyomtatott e naptárba. A szerkesztő megajzt a bátorságot is vette magának, hogy a költeményt, csak hogy szabadon megjelenhessék, sok helyt egészen megváltoztatta. Ez ellen a „Hölgyf.“ szerint a költő volt neje tiltakozni is fog, mig Emich a törvényhatóságok előtt tett lépéseket, hogy ez irodalmi orzás megbüntettessék.

+ (A Markó-képtár megszerzésére) gr. Andrássy György 100, gr. Steinlein Otto 30, Jankovich Gyula és Simonyi Antal 20—20, b. Podmaniczky Frigyes pedig 10 ftot.

+ (Új népszimű.) Tóth Kálmán „Dobó Katicza“ című történeti népsziművet ir.

+ (Kutner Sándor általános földirata), különös tekintettel a magyar királyságra, ötödik átdolgozott kiadásban Lampel Róbertnél megjelent. A csinosan kiállított könyvet több fámetszet is díszíti.

+ (Vörösmarty „Szózat“ görög nyelven), mely először a „Magyar nyelvészet“ VI. évfolyamának 4-ik füzetében látott napvilágot, most külön lenyomatban is megjelent. A fordítást Tölgy Jánosnak köszönhetjük, ki ahhoz igen érdekes görög irodalmi „adalékok“ mellékelte.

+ (Gyámintézeti évkönyv.) Szeberényi Lajos evang. lelkész Szegeden „Gyámintézeti évkönyvet“ szándékozik megindítani, melynek tiszta jövedelme az evang. gyámintézet javára fordítatik. Szeberényi felszólítja a gyámintézetek élén álló férfiakat, sziveskedjenek a gyámintézet eddigi rövid életére vonatkozó minden jelentékenyebb mozzanatot beküldeni. Ez tenné a megindítandó évkönyv első részét. A második rész vallásos szépirodalmi műveket foglaland magában. Előfizetheti 1 ftjával, az év végeig.

+ (Sándor György Kecskeméten) előfizetést nyit „Sarjadékok“ című, 6 ivre terjedő versfüzetére, előfizetési ára 80 kr.

+ (Vasvári Kovács Ferenczről Komáromban) ily című füzet jelent meg: „Irányszemlék a szabad kir. Rév-Komárom városának pátfogása alatt felállítandó zenetanoda alapvonalaihoz.“ Ára 25 kr. A tiszta jövedelem fele a zenetanoda alapközejéül ajánlatik fel.

+ (Arczkép-album.) A képzőművészeti társulat által kiadott arczkép-album első lapja, 24 országgyűlési képviselőnek természet után kőre rajzolt arczképével megjelent. A kép bolti ára 3 ft 50 kr. A kik azonban a vevéskor a második lapra azonnal előfizetnek, mindkét lapot 6 ftért kapják. A társulat eddigi tagjai, ugy azok is, a kik jelenleg annak tagjai közé lépnek, — 10 ft évi fizetéssel — a programmban ígért rendes műlapokon kívül, ezen lapot fele áron, azaz 1 ft 75 kron nyerik. Az album jövedelme a társulat tőkétéhez fog csatolattatni.

+ (Könyvfoglalás.) Beniczky Emil „Nefelejtsék a honvédelmi“ című munkáját a cs. k. rendőrség felfoglalta.

+ (Uj lap.) Balázs Sándor „Az ország tükre“ című nagy képes lapra kapott engedélyt, melyet, terv szerint, egy részvényes társulat fogna kiadni

+ (A pesti műgyűjtés) kisorsolásra újabb a következő képeket vásárolta meg: 1) Nagybánya részlete, Mezei Józseftől Munkácson (160 ft); 2) Látkép Munchsbergől Salzburg mellett (50 ft); 3) Albató Felső-Ausztriában (50 ft), mindkettő Haunold Károlytól Bécsben; 4) Örömet vagy bánatot hoz-e levélnekem? Barabás Henriettától Pesten (100 ft); 5) A lundenburgi állatkertből, Holzer Józseftől Bécsben (120 ft).

+ (Aláírások egy becses festményre.) B. Eötvös József aláírást nyitott Székely Bertalan, Münchenben tartózkodó fiatal művészhezánkfiának „II. Lajos király holttestének feltalálását“ ábrázoló nagy festményére, mely a pesti mútárlat kiállításán oly nagy figyelmet ébresztett, s melynek másolatát a Vas. Ujság f. évi 27-ik számából olvasóink is ismerik. Az első aláírási ívmár is következő eredményt mutat: gr. Waldstein János 30, gr. Festetics Gy. és b. Rudics József 20, Szóchenyi Béla és Gyula, Pálffy Pál s Andrassy Aladár grófok pedig egyenkint 10 főt írtak alá. A kép ára 2000 bajor ft.

+ (Huber Ida Kolozsvárt) a „Sevillai borbélyban“ kezdte meg vendégszerelését, s a legkedvezőbb fogadtatásban részesült. Másodsor „Hunyady Lászlóban“ lépett föl mint „Gara Mária.“

+ (Mess-rschmied szobrász hazánkfiá) közelebb Bécsben elhunyt, több szobromvet hagyott hátra, melyek most el fognak árvereztetni. Az elhunytól Muzeumunk is bir két jeles szobrot; vajha a többi is a nemzet birtokába kerülne.

+ (Azon bíráló választmányok), mely, mint említők, a Molnár által kitűzött 50 aranyra pályázó népsziművek fölött itélend, ötödik tagjául Egressy Gábor van fölkerve.

+ (A „II. Rákóczy fogsága“ című darab előadása) Molnárnak, folyamodása folytán, ismét meg van engedve.

Egyház és iskola.

+ (A pesti hegyesrendiek nagygymnasiumában) a beiratások e hó 4 utolsó napján délelőtti órákban fognak történni; ugyanazon napokban d. u. 2—4 óráig pedig a fólvételi és ismétlési vizsgálatok tartanak. Az ünneplés Veni Sancte nov. 1-én leend.

+ (A pesti egyetemnél) a vizsgálatokról szóló bizonyítványokat még folyvást bélyeggel állítják ki.

+ (A pesti kir. gymnasiumhoz kinevezettek) igazgatóul dr. Rómer Flóris; tanárokl: Corsan Gábor, Bartl Antal, dr. Riedl Szende, Winkler Ede, Lonkay Antal, Markos Mihály, Fekete József, Krautschneider Ferenc, Veres Ignác, Lutter János és Boskó Lajos. Ezenkívül a régi német tanárok helyébe a budai, pozsonyi, besztercebányai, lőcei, selmezi, szakolezai és ungvári kir. gymnasiumokba nevezettek ki új magyar tanárok.

+ (A debreczeni h. h. kollégiumban) a két évi jogi tanfolyam megnyílt, s az előadások f. hó 14-én megkezdettek.

Ipar, gazdaság, kereskedelem.

+ (Uj találmányu fűszekendő.) Aradon König nevű hazánkfiá oly tüzi fűszekendőt talált fel, melyet fűteni is lehet, s így a legnagyobb hidegben sem fagy meg benne a víz.

+ (Gazdasági tudósítások a külföldről.) Irőföldről szomorú hírek érkeznek. A burgonyatermés gyenge volt, a zab nem ért meg, különösen a sziget nyugati oldalán, s így éhségtől lehet tartani. — Egyiptomban a kukoricatermés semmivé lett, a ezukornád is sokat szenvedett; a gyapottermés egy negyede szintén elveszett; az aratás mindamelllett a tavalyihoz hasonló.

+ (Gyógyyszer a marhavész ellen.) A szebeni ujság a marhavész ellen új gyógyszer ajánl. Dobra vidékén ugyanis a paradicsomalma leveleiből készült főzetet, mely naponkint háromszor adatik be a beteg marhának, állítólag igen jó sikerrel használják. Nem árt megpróbálni.

+ (Uj találmányu társaskocsik.) Bécsben Lovik Károly kocsigyárnok oly társaskocsikra kapott szabadalmat, melyekhez nem kellenek lovak, hanem két ember, gép segítségével hozza mozgásba. A próbamenet tökéletesen jól ütött ki. Ily kocsiban 12 embernek van helye.

+ (A csongrádi gazdasági egyesület) közelebbi közgyűlésében bizottmányt nevezett ki, mely Szegeden december első napjaiban terménykiállítást rendezzen. Általában elvül kimondatott, hogy ezentul hónapokint más városban legyen vagy ekeverseny, vagy próbaszántás, vagy kiállítás. Szegeden egy állandó gyümölcs- és terménykiállításnak létesítése elvben szintén elfogadtatott, a kivétel fölötti részletes tanácskozás jövő alkalomra halasztatván.

+ (A jövő évi londoni kiállítás iránt), mint halljuk, a két testvérhazából nem nagy részvét mutatkozik. Hazánkfiak közül alkalmasint azért vonakodnak sokan abban résztvenni, mert nem akarják, hogy Magyarország e kiállításnak csak mint osztrák tartomány szerepeljen, a mint azt Bécsben akarják.

+ (A londoni kiállítás ügyében.) A „P. H.“ örömmel értesül, hogy a londoni kiállítás magyarországi képviseletével megbízott küldöttség kiküzdé magának azt, hogy a magyar küldemények nem fognak e kiállításra osztrák firma alatt szerepelni.

+ (Marhavész.) A minap az a hír terjedt el, hogy a marhavész Pesten is kiütött; ezt azonban egy pár lap sietett megczáfolni. Most újra azt halljuk, hogy a Ferencvárosban legközelebb csakugyan fordultak elő ily esetek, csakhogy az illetők azt eltitkolák. Jó lesz az illetőknek egy kicsit körülnézni.

+ (A oláh fejedelmi vámhivatal a Predjalon,) a brassói hatósághoz azon kívánattal járult, hogy mindazon szállítmányi levelek, melyek az innen, Oláhországba menő árucsoomagokhoz mellékeltenek, mostantól kezdve oláh nyelven irassanak. Az erdélyi szász atyafiak nagyon bősánszkodnak e miatt.

+ (A marhavésznek Erdélyben) aug. elejétől okt. elejéig összesen 2075 darab marha esett áldozatul. A vész összesen 37 helységben ütött ki ez idő alatt, s az ott létező mintegy 20,000 dt. marhából megbetegedett 3236, ezek közül meggyógyult 1161, tehát körülbelül $\frac{1}{3}$. A marhavész Erdélyben most már szűnőfélben van.

+ (Uj találmány.) Marassich Dénes mérnök athmosphaerai szivógépet talált föl, mely légüres gépezet czélja, bármiféle folyadékot a vele összekötött cső által, külső légnyomás segítségével fölszítani. Több nevezetes városban tettek már e találmánnyal kísérleteket, melyekből kitűnt, hogy a főnnebbi gép czéljának teljesen megfelel. A feltaláló elhatározta, találmányát legelőször Budapesten alkalmazni.

+ (Demjén József) jelenti, hogy Nagyváradon könyv-mű-és hangjegyekereskedést nyitott, hol mindennemű kül-és belföldi lapokra és folyóiratokra is fogadtatnak el előfizetések.

+ (A dohánymonopolium jövedelme) az utóbbi 6 hónap alatt 3 millió forinttal csökkent, a dohány szabad árulása következtében.

Közintézetek, egyletek.

+ (Molnár színigazgató) f. hó 20-ikán kiadott hirdetésében a budai népszínház pártolására hívja fel a közönséget, s egyuttal fölkeri mindazokat, kik az e czélra kibocsátott gyűjtőleveket még be nem küldték, hogy azokat bármily eredménnyel mielőbb beküldeni sziveskedjenek. A bérletár, 20 előadást számítva egy óra: páholy 60 ft, körszék 12 ft, földszinti zártszék 8 ft, karzati zártszék 5 ft, földszinti állóláhy 5 ft. E bérlet nov. 2-án veszi kezdetét.

+ (Az országos magyar gazd. egyesület igazg. választmánya) rendes havi ülést f. hó 31-én d. u. 5 órakor fogja megtartatni.

+ (A pesti jótékony nőegylet) a tél közeledtével ezidén is tisztelettel kéri fel a közönséget, hogy miután Pest városának házi szegényei részére az egyetnél különböző élelmi szerek ajándékozása is elfogadtatik, ily élelmi szereket, jelesül burgonyát, lisztet, hüvelyes veteményeket stb. Kochmeister Karolina választmányi nőház (3-korona-utca 22. sz.) utasítani méltóztassanak.

+ (Tisza-Füreden kisedővödöt) akarnak létesíteni, mely czélra az ottani birtokosság már 2000 főt adott össze.

+ (Uj énekiskola Pesten.) Holman-Beistein asszony, a lipcei akadémiai zeneiskola tanárnője, Pesten egy nagy énekiskolat akar nyitni.

+ (A Kolozsvárti közelebb megnyílt román olvasó egylet) a magyarok is jelentékeny összegeket adakoznak. Így Hosszu József, kolozsmegyei alispán, 300, gr. Csáky György pedig 1000 főt ajándékozott.

+ (Adakozások a pesti leány-árvaházra.) Pestváros tanácsa legközelebb aláírasi ivatek fog ki bocsátani a tervben levő leány-árvaház javára. Hogy e nemes czél elérésére számosan sietnek segédkezni, annál inkább reméljük, mert már a gyűjtővek forgalomba bocsátása előtt is több jelentékeny adomány lón bejegyezve. Így Ebner Fidéll 2500, Sebastiani Frigyes 1500, Perger Ignác 100, Szántóffy Antal kanonok, Weisz Bernát, Luczenbacher János és Szabó Pál fejenkint 500—500 főt ajándékoztak a fennebbi emberbaráti czélra.

+ (A szeged-csongrádi takarékpénztár) Szegeden saját házat fog építtetni, mely czélból egy kétemeletes ház tervének készítésére 600 s 500 ft. jutalom mellett pályázat nyitattat. A beküldés határideje, jeligés levelek mellett, 1862. jan. 10-ke.

Közlekedés.

+ (A tiszai vaspályát) össze akarják kötni a galicziaival. E czélból két vasutvonal van tervben: az egyik Sáros megye területén át, Bumfalvánál a már kész vasutttal csatlakozik s Eperjesen át a Poprádvölgybe vezet; a másik közvetlenül Kassáról a Hernádvölgybe megy, hol mindkét vonal egymással s Tarnownál a galicziai vaspályával egyesül. Az illető igazgatóságok most dolgoznak a részletes terveken.

Mi ujság?

+ (A jelenleg Magyarországon levő hadsereg), mint a lapok írják, 150,000 főre rug. Pesten 30,000 katoná vanla.

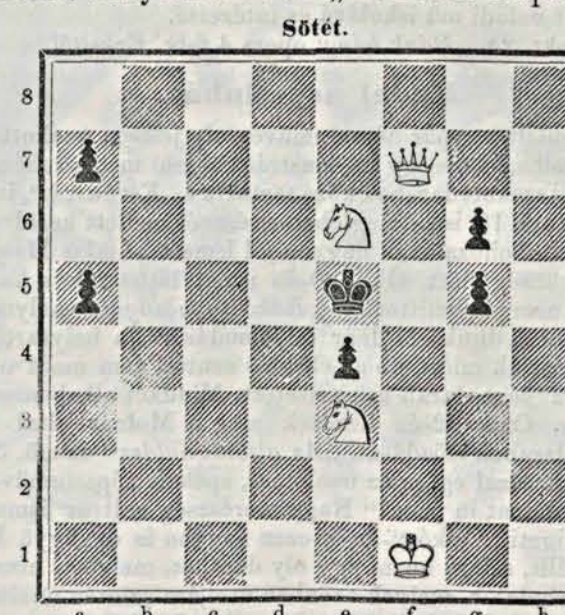
+ (Kulcsot — vagy ágyut!) Zomborról írják a „M. O.“-nak, hogy midőn a bács-bodrogi kir. biztos ott f. hó 13-án megjelent, felszólította a várnagyot, hogy a főispán lakását nyitassa ki. A várnagy nem engedelmelkedvén, a kir. biztos a kulcsát hivatva, s ilyformán mutatta be magát: „Hallja kend, én Piukovics Ágoston, a kir. biztos vagyok. Ha azonnal ki nem nyitja kend a főispán lakását, ágyuval fogom kinyitattatni.“ — Persze, hogy ez az argumentum aztán döntött.

+ (Csávasz József gyorsíró) a marosvásárhelyi kollégiumban nov. elején gyorsírói tanfolyamot szándékozik nyitni, ha arra tanítványok jelentkeznek.

+ (Délsláv zászlóalj alakítása a magyar legióban.) A „M. O.“-nak írják Turinból, hogy Türr altábornagy, mint a magyar segédhad parancsnoka, kormányi fehatalmazást nyert, a magyar legióban egy délsláv zászlóaljat alakítani, melynek parancsnoka hihetetlen Wránisevich őrnagy (Türr egyik volt hadsegéde), leend. Levelező e tény valóságáról kezkesedik.

SAKKJÁTÉK.

96-ik sz. feladvány. Átvéve a „Londoni képes ujság“-ból.

Világos indul, s 4-ik lépésre matot mond.
A 91-ik sz. feladvány megfejtése.
(Báró Meszéna Istvántól Lessen)

Világos.	Sötét.	Világos.	A)	Sötét.
1) Hc8-e7	Ba7-e7:A)	1)	Ba7-a1:	
2) Hg8-f6	Ke5-f6:	2) He7-c6†	Ke5-f5	
3) Bd4-f4†		3) Bd4-f4†		

Helyesen fejtették meg. Veszprémben: Fülöp József. — Pesten: Cselkó György. — Poroszlón: Nyilas Alajos. — Parabutyban: Rothfeld József. — B.-Ujvárosban: Kovács Lajos.

Nemzeti színházi napló.

Péntek, okt. 18. A nemzeti színház nyugdíjintézete javára, először: „A völgy liliuma.“ Dráma 5 felv. Barrière után fordította Feleki Miklós. Mindenekelőtt sajnálattal jegyezzük meg, hogy a közönség nagyon kis számmal jelent meg, a mi uj darabnál különösen feltűnő, s az előadás jótékony czélját tekintve, kétszeresen szomorító. Barrière egyike az ügyesebb francia vígjátékiróknak, mert fölvetett tárgyát rendszerint sok csinnal és érdekesen dolgozza ki. Jelen darabjának meséje röviden ez: Henriette, a szelíd érzélgős teremtés (Felekiné) főrangú szivtelen anyja által szive ellen, Mortseuf urhoz (Feleki), egy zsémbes, gyengéd, szerelemre képtelen férjhez lón erőszakolva, s szomorú életét csupán ki leánya iránti szeretete enyhíti némileg, mig nem utóbb megismerkedik Vandessse (Lendvai) érzélgős fiatal emberrel, ki férjének házibaráta, az ő szivének pedig titkos imádotja lesz. Henriette erényes, nemes gondolkodású nő, férje iránti kötelességét nem akarja megszegni, de másrészt Vandessse iránti szerelme sokkal erősebb, hogyesem gyenge nő létere azt le tudná győzni, míg végre vetélytársnője, Lady Arabella által előidézett félreértés következtében, a „völgy liliuma“ elhervad s meghal, titkos kedvesét arra kérve, hogy egy őt nagyon szerető leánykát vegyen el nőül. A darab meséje, bár nem új, elég érdekes és sok hatással jelenetel bir. A czimszerepet Felekiné jelesen adta, s különösen végjelenetében kitűnő volt. Feleki a hypochondrikus férjet szintén jól személyesíté. Lendvai is csinált szerepből annyit, a mennyit csinálhatott. A szivtelen főrangú anyát Szathmáryné, a különczködő angol nőt Lady Arabellát Prielle Kornélia, Emmeline, naiv kis leányt Lendvainé adta.

Szombat, okt. 19. „Bánk bán.“ Eredeti opera 3 felv. Zenéjét írta Erkel Ferenc. E kitűnő dalmű ma is zsufolóság megtölté a színházat. Hollósy-L.-né a szelíd Melindát felülmulhatlan bájjal énekelte; Hofbauer Zsófia méltósággteljes „királyné“ volt; Ellinger a czimszerepet adta, s észre lehetett rajta venni, hogy igyekszik szabatosan játszani. Füredt mint „Peturbán“ bordalával nagy hatást csinált. Bignio a király szerepében szépen énekel. Nemcsak a főbb szereplők, de a derék Erkel is többször megújult zajos tapsokban részesült.

Vasárnap, okt. 20. „Báldi Pál.“ Eredeti szomorujáték 5 felv. Irta Szigligeti. A czimszerepet Szigeti adta ügyesen, de nem elég ihlettséggel. Jókainé igen jó „Béldiné“, s Egressy jeles „Apati“ volt; de „Borremiszsa Anna“ szerepe nem Szathmárynének való.

Hétfő, okt. 21. Másodsor: „A völgy liliuma.“ Dráma 5 felv. Barrière után ford. Feleki. Nagyobb közönség, de kevesebb hatás. Kisül, hogy az uj darab lélektani alapjai igen gyengék, és a sok fájdalom és szenvedés, a mi az első előadásnál még sirásra is fakasztott nem egy lágyszivű hallgatót, csupa természetlen, indokolatlan jajveszékés.

Kedd, okt. 22. Egedy Mária, a kolozsvári színház első énekesnője és Tanner István ur fölléptek: „Troubadour.“ Opera 4 felv. Irta Verdi. Mindkét vendéget elismerő tapsokkal fogadta a nagyszámú közönség. Ujabb fellépésüknél határozottabb ítélet mondhatunk felőlök.

Szerda, okt. 23. „Hamlet.“ dráma 5 felv. Irta Shakespeare. Örömmel jelentjük, hogy a klasszikus mű a nemzeti színházhoz illő gondallal és fény-

+ (Szerb kongresszus.) Egy poros lapnak írják Bécsből, hogy Philippovich tábornok, ki a múlt évben tartott szerb kongresszust vezette, e kongresszus újból megnyitására előmunkálatával volna megbizva, s e végett gyorsan leutazott az Aldunához. A miniszterium már két hét előtt megtette az intézkedéseket, s csak az erdélyi kormányzatséknak az országgyűlésre össze nem hivatása iránti fölterjesztése késlelt-ti a kivitel.

+ (Szatmarmegye bizottmánya) f. hó 14-én Nagy-Károlyban tartott közgyűlésében Pestmegye felosztása, s egyuttal saját netaláni felosztása ellen is óvást tevén, egyszersmind végzésileg kimondta: hogy a megye ezennel megszakít a törvénytelen dicasteriumokkal minden viszonyt, és azok rendeleteit, intézményeit s parancsait egyszer mindenkorra félreteszi, tisztviselőit pedig oda utasítja, hogy hivatalos működéseiket minden törvénytelen befolyástól megóvni, kötelességüknek ismerjék. Mindamelllett a személy s vagyonbiztonság és az egyes honpolgárok érdekeit képviseelő ügyek iránti mellözhetlen tekintetből, a megye első alispánja felhatalmaztatott, hogy a közgyűlés kérdések szoros kikerülése mellett, a tényleges kormányzatsékekkel önállólag érintkezhessek.

+ (Majláth György tárnok ur lemondása) a „Wanderer“ szerint bizonyosnak látszik, s már a legközelebbi napokban alkalmasint be fog következni. Hir szerint gr. Apponyi György is le akar mondani magas állomásáról, s ez annál valószínűbbnek látszik, mert az országbírói értekezlet szentesített munkálata a provisorium alatt aligha félre nem fog tétetni. Urbán altábornagnak magyarországi hadi parancsnokká nevezetéséről is beszélnek; ez pedig alkalmasint együttjárna az ostromállapot kihirdetésével.

+ (Gadl Eduárd sikkasztási perében) a k. hétszemélyes tábla a cs. k. orsz. törvényszék ítéletét akkép változtatta meg, hogy a 8 évi börtönt 6 évre mérsékelte, eddig kiállott fogságának betudása mellett.

+ (Az erdélyi főkormányzatsék azon fölterjesztésére,) melyet az erdélyi országgyűlés egybehívása ellen tett, még nem érkezett le a válasz. A „P. L.“ bécsi levelezője azonban úgy halja, hogy e fölterjesztésre a kormány az erdélyi főkormányzatsék felosztásával fogna válaszolni. Ez mindenesetre legkönnyebb módja lenne a czáfolatnak.

+ (A m. k. helytartótanács) f. hó 19-iki ülésében komolyan tanácskozott az ország válságos helyzetéről, feliratot határozott ő Felsőházhoz, mely hallomás szerint, az oktoberi diplomát állítja fel kiindulási pontul, s miután erélyes szavakban részletezve előadja azt, hogy még az oktoberi diplomával biztosított engedmények sem tartattak meg, áttér arra, hogy e hűségés királyi tanács legigazabb előterjesztéseinek is kívánatos sikere mindaddig nem leend, míg ő Felsőháznak a Magyarország ellenében túlfeltékony német tanácsosok szavára inkább leend alkalma hallgatni. Mellöztesék tehát ez üdvöletlen alkalom, bizkék ő Felsőháza magyar népében s magyar tanácsosaiban, és jöjjen le Budára, foglalja el Mátyás lényes palotáját, győzdöljék meg személyesen a magyar közügyek állásáról, s a magyar kívánalmaknak jogos és a birodalomra nézve épen nem veszélyes voltáról: ekkor bizonyára még sok jóra fordulhat s a t.

+ (Egy örült leány.) A „Hölgyfutárnak“ írják Veszprémből, hogy egy leány a földművelő osztályból megörült. Rögeszméje az, hogy a nők is tette hivatást a haza válságos napjaiban, s Garibaldi-huszárnak akart elmenni. Lóra ült, s egész erejéből kiáltozó: „Doboljanak a huszár elé, ki Garibaldihoz indul!“ Csak nagy bajjal vehették le a szerencsétlent a lóról, s kocsira ültették, hogy Veszprémbé az orvoshoz vigyék. De addig nem engedte a kocsit megindulni, mig a dobot meg nem verték, s ekkor a kocsiban fellállá és kendőt lobogtatva, vitel közben is folyvást ezt kiabálta: „Eljen a magyar! Eljen Garibaldi! Előre Garibaldi huszárai!“

— (Adakozások.) A Vasárnapi Ujság szerkesztőségéhez beküldött: A pesti honvédséggyűző egylet számára: Az orosz határszélről egy volt Miklós-huszárezredbeli önkéntes honvéd (a V. U. f. é. 16-ik számában nyilvánított kötelezettségénél fogva) augusztus hóra 3 ft. Tancsics Mihály családja számára: Az orosz határszélről ugyanaz, a ki fentebb, hasonló kijelentéssel 5 ft.

Türr nejeknek válasza a magyar hölgyekhez.

Azon aranyos magyar főkötőt, melyet lelkes magyar hölgyek Bonaparte-Wiese Adeline nászára küldtek, a tábornok lelkes neje a következő — francia nyelven írt — sorokban köszönné meg:

„Hölgyeim!

A rokonszenv azon jele, melyet önöktől kaptam, melegen hatá meg szivemet! ezér köszönet érte.

Miután a szabadság egyik leglángolóbb védőjének nevévé lettem, szivem által magyar nővé is váltam, osztva önök vágyait és reményeit.

A tábornok Olaszország függetlenségéért ontva vért, még jobban megerősíté a köteleket azon két nemzet között, melyeket hasonló szenvedések próbáltak meg, s melyek együtt remélik, hogy ugyanazon újjászületés által fognak megjutalmaztatni.

Anyám által oly családhoz tartozva, melynek feje a nemzetiségi ügyeket pártolja, s a szabadság és függetlenség egyik bajnokának nevével viselve — büszke vagyok rá, hogy egy oly nemes haza fogadott leánya lehetek, s óhajtatásaim az önökéihez csatlakoznak, hogy vajha e martyrjaink veretől öntözött föld felett nemsokára uj korszak derüljön.

Köszönet! Fogadják önök tőlem a hála érzetének kifejezését oly szívesen, a mint én vagyok önöknek, hölgyeim, őszinte barátanőjük és testvérük Türr Adelíné.“

nyel adatott. Nemcsak Egressy Gábor adta ismert művészettel a czimszerpet, hanem a kisebb szereplők is kellő kegyelettel látszottak megoldani szép feladataikat. S az ily a legapróbb részletekben is összevágó játék tehetné a nemzeti színházat valódi mű iskolává és intézeté.

Csütörtök, okt. 24. „Bánk bán,” opera 4 felv. Erkelről.

Budai népszínház.

Molnár társulata egypár népszínművet oly jelesen szokott adni, hogy szinte kedvünk volna, belőle egy kis mustrát küldeni más színházakba. E kiválóan jól sikerülni szokott darabok közé tartozik a „Két huszár”, is, mely többszöri adatása után okt. 18. ismét meg lehetőséget nyújtott megoldani szép feladataikat. S az ily a legapróbb részletekben is összevágó játék tehetné a nemzeti színházat valódi mű iskolává és intézeté.

Szerkesztői mondanivaló.

5815. Szeged. B. Az „István bécsi naptára” már néhány héttel ezelőtt kapható volt, mint lapjaink hirdetései közt olvasható, 50 kr-ért. „Kakas Márton naptára”, mint halljuk, e napokban hagyja el a sajtót. Girókuti „Országos nagy naptára” csak a jövő hónapban lesz kapható. A megrendelések Landerer és Heckenast nyomdájába utasítan-

dók. Egyébiránt ezekről bőven értesít hirdetői rovatunk folytonosan (a Politikai Ujdonságokban).

5816. Hatvan. N. N. Az nem elég, hogy: „N. N.” Az ily cikkek tudunk kell a szerző kiletét.

5817. Kecskemét. H. J. A jeles cikket vettük. Rajzaink e napokban készülnek el s akkor a közlést semmi sem akadályozandja.

5818. Debreczen. K. P. A kérdéses művet nem ismerjük; szívesen veszük. Furesa, hogy épen e napokban jutott kezünkbe Petőfinek egy diákkori csinos fordítása (Schiller egyik legnépszerűbb költeménye után), melyet elég érdekesnek tartunk arra, hogy közelebb szintén kiadjuk.

5819. Szomorú napjainkban. Nem kérünk többet ezen fajtából. Nem a „napok” szomorúak ott, hanem a versek.

HETI NAPTÁR.

Hó- és hetinap	Katholik. és Protest. naptár	Gör.-oros naptár	Nap-kelet nyug.		Izraelit. naptár	Hold-kelet nyug.	
			6. p.	6. p.		6. p.	6. p.
Okt.—Nov.		Okt. (ó)	6. p.	6. p.	March.	6. p.	6. p.
27 Vasár.	F 23 Sabina	F 22 Sa	15 A 18 Lucz	6 38 4 52	23 Templ	11 55 1 34	6 34 4 6
28 Hétfő	Sim. és Juda	Sim. Jud	16 Longinus	6 39 4 50	24 (fert.)	1 9 2 20	
29 Kedd	Zenobius	Narcis	17 Oseás pr.	6 39 4 49	25	1 9 2 20	
30 Szerda	Klaudia	Lucanus	18 Lukács	6 40 4 47	26	2 26 2 43	
31 Csütör.	Farkas püs †	Ref. em	19 Joel prof.	6 42 4 46	27	3 47 3 6	
1 Péntek	Mindszent	Mindsze	20 Arthem.	6 43 4 44	28 Ariel	5 9 3 33	
2 Szomb.	Hallott. eml	Tobias	21 Hilár	6 45 4 43	29 9 Sab	6 34 4 6	

Holdnegyed: ● Ujhold 2-án délutáni 5 óra 19 perczkor.

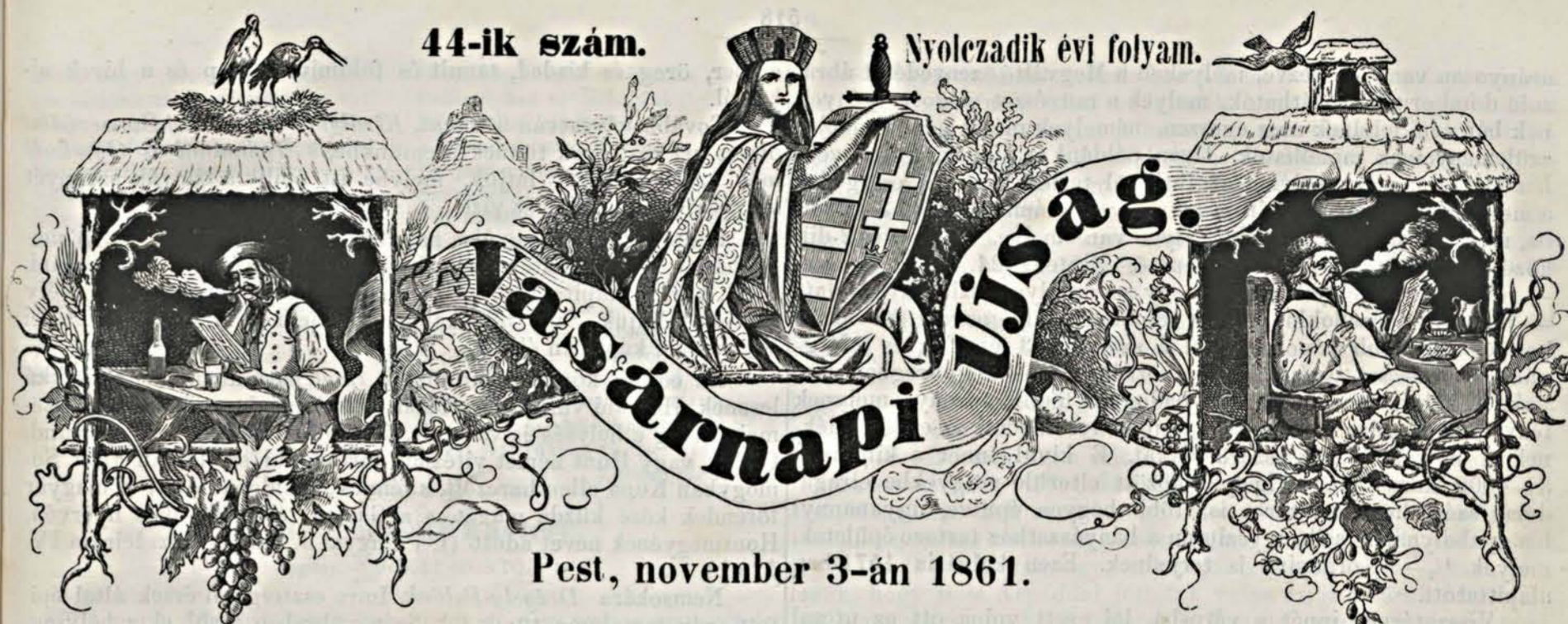
TARTALOM.

Pestről a középponti Kárpátok felé és vissza (folytatás, képpel). — Nap lealdozásakor. Fejes István. — A hévmérő. (Vége.) Zsindely István. — Csomagszállítás légnymos által. (Képekkel). — Egy vidéki levelező kirándulása. — A debreczeni kastély. (Folytatás). Jókai Mór. — Erdélyi magyar levelek a XVII-ik századból. (Folytatás). — Tarház: Révay Miklós emlékszóba ügyében. — Szózat a budai magyar népszínház ügyében. — Egy magánlevél Desák Ferenczről. — Irodalom és művészet. — Egyház és iskola. — Ipar, gazdaság, kereskedés. — Közintézetek, egyletek. — Közlekedés. — Mi újság? — Tűr nejeinek válasza a magyar hölgyekhez. — Sakkjáték. — Nemzeti színházi napló. — Budai népszínház. — Szerkesztői mondanivaló. — Heti naptár.

Felelős szerkesztő Pákh Albert : (lak. magyar-utca 1. sz.)

44-ik szám.

Nyolczadik évi folyam.

Pest, november 3-án 1861.

A Vasárnapi Ujság hetenkint egyszer nagy negyedrében 1 1/2 iven jelenik meg. Előfizetési díj Buda-Pesten házhöz küldve vagy postai uton külön a Vasárnapi Ujságra félre 3 ft., a Politikai Ujdonságokkal együtt 5 ft. ujpénzben. — Az előfizetési díj a Vasárnapi Ujság kiadó-hivatalához (Pest, egyetem-utca 4. szám) bérmentve utasítandó. (Szerkesztőségi szállás: magyar-utca 1. szám.)

Pestről a középponti Kárpátok felé és vissza.

Selmecze beérve, a több hegyen épült város eleinte görbe leg szép, sőt 2-3 emeletes házakat is találtunk, melyeknél az a sajtáságos, hogy a tulsó végükön közönségesen földszintesekké válnak, s így történik hogy földszintes kapunál bemenne, első vagy második emeletben találjuk magunkat s az első emeletbe akarván jutni, lépcsőkön lefelé kell mennünk, mi az alföld sikságaihoz szokott ember ajkaira mosolyt és egy kis zavart hoz. Kellemetlen benyomást tesz azonban a városnak fölötté rosz, tán még mult századi kövezete, de Sz. Háromság oszlopa a város műzlésének becsületére válik*). Itt eszünkbe jut Pest városnak szobrokban szegénysége, tán fukarsága, mi Pest téreit s utcáit csakugyan prózáivá teszi. De tán másképp lesz ez ezután a gazdag Pesten!

Selmecz régi vára.

nem maradandnak a tervek csak papiron! — Selmecz egyházai közül — milyen 5 van — építészetre nézve egy, régiségre nézve több, és a régi vár érdemel figyelmet.

Selmecz egyéb ritkaságait, u. m. bányaiparával szoros viszonyban álló világhírű intézeteit, válogatott gyűjteményeit, nagytekin-télyű tanárait, bányáit, gépezeteit stb. csak szakember tárgyal-

hatja tüzetesen, és ki több napokat tölthet azoknak vizsgálataival. Mi csak a helybeli kath. gymn. történetét érintjük, melynek nyomait, Toldy (M. nemz. irod. tört. II. 80. §.) 1478-ig fölviszi. — 1649-ben a jezsuiták, 1773-ban a kegyesrendiek, 1858-ban pedig, bár csak 5 évre, a status tanárai vevék át, midőn a 8 osztályu, kitünően fölszerelt gymnasium 4 osztályuvá lön. Ezen tanin-

tézetben is újabb időben a szláv, később a német nyelv hozatott be. Ifjúságának száma szintén csekélyre olvadt le.

A még néhány órai itt mulatást, egy kirándulásra használók, t. i. az országzerte híres kalvária megtekintésére. Ez a várostól egy keletnek fekvő és kúpalaku különálló hegyen van, melyhez két hosszú hársfa-folyosó vezet. Közbe-közbe a 24. sz. állomás

*) Hallomás szerint 60,000 fba került.

Évnegyedre 2 ft. 50 kr. **Két lap együtt!!** **Fél évre 5 forint.**
Előfizetési fölhívás

Vasárnapi Ujság és Politikai Ujdonságok
1861-ik évi utolsó negyedére.

Előfizetési föltételek:

(Buda-Pesten házhöz hordatva, vagy postai bérmentes küldéssel)

évnegyedre, azaz : október—decemberre 2 ft. 50 kr.
félévre, azaz : október—mártiusra 1861—1862 5 „ — „

Csupán Vasárnapi Ujság félévre 3 ft. évnegyedre 1 ft. 50 kr. Tiz előfizetett példányra egy tiszteletpéldány. A pénzek bérmentes küldése kéretik. Az 1861. évi II. félévi folyamból teljes számu példányokkal még folyvást szolgálhatunk. Csupán Politikai Ujdonságok félévre 2 ft. 50 kr. évnegyedre 1 ft. 25 kr.

A Vasárnapi Ujság és Politikai Ujdonságok kiadó-hivatala Pesten,

egyetem-utca 4-ik szám alatti.